

1

בראשית מא מקץ תקמ

בִּיחְדָּל לְסַפֵּר בֵּי-אֵין מִסְפָּר: וּלְיוֹסֵף יֵלֵד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרִם תְּבוֹא שְׁנַת הָרֵעֵב אֲשֶׁר יִלְדְּהֵלוּ אֶסְנַת בַּת-פּוֹטִי פָּרַע בְּתָן אֶון: נֵא וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת-שְׁמֵם

אונקלוס

פסק קמני ארי לית מנין: ו יוסף אתליד תרתין בנין עד לא עלת שתא דכפנא דילידת לה אסנת בת פוטי פרע רבא דאון: נא וקרא יוסף ית

לקט בהיר

רשי

חל (לו) הסופר... לפי שאין מספר, והרי כי משמש בלשון דהא"י: (ו) בטרם תבוא שנת הרעב. (מכאן) שאלם אסור* לשמש מעתה בשני רעבון (תענית י"ח): שני נסחאות: שאור לאדם יוסף האמור וילבר יוסף, כי אם היה יוסף או יהיה מי שהיה סופר לא היה חל, כי אין דבר בעולם שאין לו מספר, אלא חל הסופר פי' אם היה רוצה מי שהוא להיות סופר היה צריך לחדול מלעסור הסיפור כי אין מספר מחמת ריבוי, ודיבר הכתוב דרך חזמא להגדלת הריבוי, אבל באמת לא היה שום סופר (ג"א). גם לפי דקדוק לשון הכ' לא יתכן שקאי על יוסף המחזק, שהלא לא נזכר בכתוב שיוסף היה סופר עד שוכל לומר שהחל (ב"ב): (ג) פי' חבית כי זה השני, אבל הראשון הוא משמש בלשון אשר והוא "אין" המזכר בדברי חז"ל, ובלשון הקודש הוא אם, ופעם הוא לשון ספק ופעם הוא לשון ודאי והוא אשר, וכמו שנתבאר דבר זה כמה פעמים: (ג) פי' חורה הק' מלמד אותנו הלכה לדורות שכהעולם נצטרך צריך כל אחד לנער עלמו עם הלבד ולא להענג במענוג כשאלנו לשם מצות פריה ורבייה (גם אינו לגדור עלמו מחשש איסור ערוה או השחתת זרע - ד"ד) שאל"כ למה לנו לידע שהיה זאת בערם או לאחרא, ופשוט הוא שאין הכתוב מספר לנו שיוסף עשה כהוגן והוליד בניו קודם הרעב ולא בתוך הרעב, כי מעשה שהיה כך היה, ואפילו נעשה לומר שהיה בתוך הרעב יפה עשה

אור ההיים

מדדו את אשר יצאו, והגם שהיו מציאים חומש למחלקים התבואה לה' חלקים ונותנים חלק אחד ולא היו יודעים כמה עולה לחשבון המוצא, זה הוא שיטור הכתוב עד כי חלל סופרו של יוסף לספור כי אין מספר לתבואה מהמציאים וילערך לספור הפרע וללרף החשבון לזה חלל לספור: ג. וליוסף יולד וגו'. קשר הכתוב עם שלמעלה ממנוי. לומר השגת העוב של יוסף צ"י שני שבע כי מלמד כי לבר בר הרבה והלליח גם כי חזר לעובד צננים, וקריאת שם צניו כן יגיד כי הוא שבע ראון כי נשהו ה' כל עמלו והפרכו ה',

אור בהיר

פסוק הוא בישיע י"ד, ודרשו ז"ל בשנת ק"ן על נביכדנצר אחר מותו שנטל מה שרגיל לומר בחייו לכל העולם מדור מס והבא, ועינו כאן שנטלו המדידה. (ג) ואם כן בהכרח למדוד לידע כמה החומש. (ג) ולא עם מה שלמטה. (ג) שפירוש דברי הש"ס הם עושה, שקשה ימור אומרו בערם תבוא שנת הרעב, בשלמא אם יאמר שנה מסויים י' לומר שנצרך לחיה חשבון, ומה יאל לנו אם נולדו ערם או אחר, ומפרש ריש לקיש שאל הכתוב לספר שיוסף יולדו לו הצנים דוקא קודם שיש הרעב ולא שמש בתוך הרעב שדבר זה

תקלמ בראשית מא מקץ אונקלוס

ויוסף בן-שלושים שנה בעמדו לפני פרעה מלך-מצרים ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבר בכל-ארץ מצרים: ותעש הארץ בשבע שני השבע לקמצים: ויקבץ את-כל-אכל שבע שנים אשר היו בארץ מצרים ויתן-אכל בערים אכל שדה-העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה: ויצבר יוסף בר פחול הים הרבה מאד עד

לקט בהיר

רשי

שפירושו שהוא לא סירס את עלמו אלא מאליו ע"י גמ, והוא סירוס ממה תולדות אש ע"י גבריאל שר האש (מהרש"א): (ג) וכנשו דיירי ארעה, ואמר, שאין הלשון נעקר מלשון עשייה, כי אין עשייה אומר דוקא עשייה מהדש יש מאין, אלא גם האסיפה המיקון והקנין הכל הוא מעשה וכל א' יתפרש לפי מקומו (רד"ק), וחסר חבית "יושני" הארץ וחבית תבואה: (ג) ר"ל פי' חבית קומץ היא היר, וכינה הציבורין לקומץ, כי בתוך הקומץ נצור התבואה, וכאילו אמר לציבורין ואין הפי' שהיתה איזהו צבורין, אלא קומץ אחר קומץ ולא היה מפסיק לעשות כן כל ה' שנים (רא"ם): (ג) פי' צ' דברים עשו להעמיד התבואה שלא ירקב, הא' שלא אלרו כל תבואת הארץ במקום אחד, אלא במקום שגדל עם אלרו אומן, ואם רק זאת למה אמר הכתוב דבר אחד צ' פעמים, או יאמר אכל שדה העיר נתן תבואה, או יאמר אשר סביבותיה נתן

אור ההיים

לחלק המלך כרשום בדברי יוסף, ולכשנפרש אומרו וחמש ויחר אפשר לפרש אומרו ויקבץ את כל כפשעו שהיה קונה כל התבואה שעשתה השנה וצ"י אולרותיה להכין מקומות הבריבין לאלור וההכנות כפי תצונותיו: מח. ויקבוצ את כל וגו'. (י"י) לפי מה שפירשנו בפירוש (פסוק ל"ד) וחמש את וגו' שיעול החומש יהיה פירוש אומרו ויקבוצ את כל אוכל פי' הנוגע

אור בהיר

נתון. (מח) הלא כבר אמר וירכז אומן וגו', שם ה"ל לגמור בכל ארץ מצרים. (מח) את כל אוכל ממש נחמ"י. (ג) וכי יש דבר בעולם שאין לו מספר, ואם האמת שלא היה לו מספר, אם כן סותר עלמו כמה שאמר חלל לספור, שמשמע שהיה לו אלא שהחל. (נא)

ביתן דמקבלות דמזמא ויזרז

לפרש בחלומות של שר המשקים כתוב איש כפתרון חלומו חלמו חלמו ואחר כך כתיב איש חלמו פתר וזרץ להצין שינו הלשון דהו לוי למכתב ג"כ ויפתר לנו איש כפתרון חלמו. ונראה לפרש דהני כשהזדיק רוצ' להמשך איזה שפע על אדם פרנסה או השפעה אחרת הזרץ לאדם לאיזה דבר רחמים אזי מקשר נפש אותו אדם בנפשו ומוליך הדברים שזרץ לו אל העולם המיוחד לאותו הדבר. וז"ש שר המשקים איש כפתרון חלמו כלומר שמלום שלנו היה כפתרון דהיינו דברים פשוטים ולא סתומים ואין זרץ לפתרון. אך יוסף היה יודע שורש העלוין של החלום והיה מעלה הדברים לשורשו לפתורו כפי רצונו כאשר הי' זרץ שאת שר האופים יתלווה ואת שר המשקים ישיבו על כנו כדאיתא במדרש (עי' ב"ר פט. ח). ח"ש פרעה שמעתי כו' לאמר תשמע חלום כו' פי' שאתה משמיע הדברים למעל' לשורשו כנ"ל. ועין יוסף כו' בנעדי כלומר שאני רוצה לקשר נפש הרשע בנפשי כנ"ל אך בנעדי אלהים יענה כו' והכן:

ויאמר יוסף אל פרעה חלום פרעה כו' את אשר אלהים עושה חניד לפרעה. שבע פרות הטובות כו' ושבע שבלים הרקות כו' הוא הדבר אשר דברתי כו' אשר האלהים עושה הראה את פרעה. ויש לדקדק מפני מה נשבע שבלים הרעות אמר יוסף לפרעה יהיו שבע שני רעב ונשבע שבלים הטובות לא אמר יהיו שני השועב. ועוד

כב. ראה שערי אורה (ו). וזלפעמים נקרא ג"כ באר שבע לפי שנמשכן עליה שבעה נחלים דרך יסוד עולם משבע מעלות עליונות. ועיין עוד בפרשם שכ"ג ערך באר שבע. כג. עיין ברעת משה פרשת חיי שרה מש"כ בזה בקצת תוספת. מובא בלחזות בנרעם. ועיין בפרשם שער כג ערך קומה. כד. ראה בלקוטי תורה וספר הלקוטים כאן. כה. ראה לעיל ד"ה א"י ויהי מקץ (פט.); ותרענה באחו רמו שהצדיקים יש להם אהבה וריעות ואחיה זה לזה, באחו לשון אחיה. כו. עיין רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ז "עושה מצות וטורפין אותו בפניו שנאמר מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי וכו'". כז. ראה בספר וקן ביתו עמ"ס אבות, סיפור נורא מגודל ענותנותו של המחבר הק'. מובא בלחזות בנרעם. כח. ראה פרשת תרומה ד"ה א"י מה (קפתח). "שינה הכתוב בכתוב בכל מאורך ופירשו חז"ל בכל ממנו, רמו לדברנו הנ"ל שיהיה מאור מאור בממונו שלא יבא בהם לידי תקלה ח"ו וזרץ האדם לעמוק במחשבותיו שלא ימצא בממונו שום עול ועוין", וע"ע פרשת קרח ד"ה ונחשב (שכב); ובפרשת ראה ד"ה א"י היוצא (שעט).

ואם קמו.)² וזרץ כל זדיק לילך בדרכי אצות הראשונים חוה כי שבע יפול זדיק וקס (משלי כד. טו) פי' כל מגמתו של הזדיק הוא לתקן את שבע המדרגות וקס וזו הוא קומ"ה שלימה. יפול הוא לשון שוכן כמ"ש הכתוב (ישעיה נד, טו) מי גר אתך עליך יפול; וזו והנה שבע פרות עולות הוא רמו לשבעה מדרגות (עי' זוה"ק מקץ קנז.)³ בחיקון השכינה שהזדיק זרץ לתקן. ותרענה באחו פי' ועיקר הוא האחוה דהיינו אחדות⁴ עי"ו יוכל לתקן הנ"ל (עי' זוה"ק טז) * והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן הנה התורה הקדושה מרמו את הזדיק שזרץ להשתמר מאוד לכל יפול חלילה באיזה שפלות דזקליפה יש ג"כ ז' מדרגות (עי' טז) והיא תמיד עומדת מאחוריו של אדם להכשילו חלילה וזו עולות אחריהן לטרורף הקדושה ח"ו. וזו ותכלנה הפרות הרעות כו' ר"ל שלפעמים ח"ו טורפים הקדושה מאדם. ולא נודע כי באו אל קרובה * ר"ל ואינו מרגיש כלל לדעת זאת שנטרף חלילה אל הקליפות ע"כ זרץ הזדיק לזהר מאד. ונראה בחלומי והנה שבע שבלים עולות בקנה אחד רמו אל הפרנסה והמשא ומתן של אדם זרץ להיות גם כן בקנה אחד דהיינו באחדות וזרץ גם כן שימור גדול לכל יכשל ח"ו כנ"ל לכן זרץ האדם בכל מעשיו לזהר ולהשמר לכל יפסוק מהקדושה וק"ל:

ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו. ויעץ יוסף. נקדים

עלמה על כולנה וסוף דבריו ע"כ אי אפשר לכיל להיות עובד ה' עיין שם דבריו המתוקים האמיתים באורך. וזו ותעש הארץ כו' דהיינו יוסף היה מתקן את הארץ בשבע שני שבע את מדות הקמלנות שבהם חוה לקמלים כי אין לך אדם נמלט ממדה זאת אם לא כולו יש צ מקצתו ויש אשר בהם אפס קצת קצתו דבר מהקמלנות וזרץ הזדיק להסיר עזמו ממדה זאת *⁵

או יאמר ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חלם כו' נוכל לומר שהתורה קדושה רמוה על גלות המר הזה אשר עומדים עלינו לכלותינו והקצ"ה מזלנו מידם. והוא ע"פ הכתוב (הושע ג, ט) יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו דהיינו שהשי"ת יחינו מיומים משני חורבנים. וזיו השלישי היינו צננין בית המקדש האחרון שיבנה צמחה צמינו יקימנו ונחיה לפניו. וזו מקץ שנתיים ימים ר"ל צפון השנתיים ימים דהיינו הגלות המר הזה. ופרעה חולם דלל מלך הממלך גזירות נקרא ששם פרעה אצל הקצ"ה מזלנו מידם וכל גזירותיו צללין ואין רק בחלום וזו ופרעה חולם. והנה מן האור עולות שבע פרות כו' דהנה האצות היו רואים תמיד לתקן את שבע מדרגות העליונים להעלות את השכינה דהיא באר שבע (זוה"ק

(עי' זוה"ק מקץ קנז).⁶ ואמר הכתוב ולעומת זה יש ג"כ בני אדם והנה שבע פרות אחרות כו' רמו שיש רשעים אשר מעשיהם כמעשה זדיקים לפי ראות עיני אדם ושבע חוטבות בלזם (משלי כו, כה) וזו פרות אחרות פירות אחרים מעשה רע. עולות אחריהן שעולים עם אחרים רמו למעשה קליפות (עי' מט"ש ש"ו ח"ג פ"ט). מן האור ר"ל מן האור של תורה עושים ח"ו מעשה קליפות אם מטמאים עצמם ח"ו בעצירות. ואמר הכתוב רעות מראה פי' הגם שהם עושים עצמם כזדיקים לעיני בני אדם אעפ"כ יודע תוכן לבזם לבני אדם והכרת פניהם ענתה עם (ישעיה ג, ט) שהשי"ת נותן לז להצין את מעשיהם הרעים וזו רעות מראה ודקות צער שקלקלו את הצער כנ"ל: וזו שאמר יוסף והיה האוכל לפקדון רמו שזרץ לזהר מאוד מאוד בכל עניי הגשמיות שהיו בקדושה לקשר גשמיות לרוחניות כנ"ל כדי שעי"ו מה שיפקוד ויגזור אומר כן יקום (עי' איוב כג, כח) שהזדיק גזר ← והשי"ת מקיים (זוה"ק שמוט טו). ואם נאמר שם ותעש הארץ לקמלים רמו שזרץ האדם לזהר מאוד ממדות קמלנות וכלית כמו דאיתא בספר הישר לרבינו תם (בשער הששי) אם יהיה אדם כילי היינו קמלן אין זאת המדה הרעה לבדו צו רק אחרת מלבד אלה האת

זו. ראה אגרת הקודש של הרה"ק ר' זכריה מענדיל ז"ע (תסז), "יש ביניהם אהבה גדולה כ"כ יותר מאהבת אב על בנו. ואין חילוק ביניהם לבניהם אל בני חבריהם, כמעט שאין ניכר מי הם אביהם של הבנים מגודל האהבה ואהדות זה עם זה, וזה הכל מרוב השתוקקותם ואהבתם להשלים רצון הכבוד ב"ה בלב שלם", ועיין ענין זה באריכות באגרת הקודש של הרה"ק הר"א ז"ע (תסא), ובסוף לקוטי שושנה (תנג). יח. כנצ"ל היאור. יט. ראה פרשת צו ד"ה זאת (רכב); "שצריך שיכניס עצמו במדה זאת להתאמץ נגדה שלא יהיה קמצן וכליל, ואז כאשר יתקן המדות שבו יתנהג כן ימים רבים כל ימי חייו, ויהיה אשריך בעה"ז וטוב לך בעה"ב", ועיין עוד בגנות חמדת הממון באגרת הקודש של הרה"ק מהר"א ז"ע (תסא). כ. ראה בבאר משה פרשה זו ד"ה וזהו ג"כ שמביא מאמר זה, ומבאר הכוונה "שיתבטל על ידו כל הגזירות קשות שירצו רשעים לגזור ח"ו על ישראל ויהיה רק כמי שחולם חלום. וזהו ופרעה, מה שירצו רשעים שהם בבחינת פרעה והערף לגזור על ישראל, חולם, ידמה רק בחלום בעלמא שיתבטל לגמרי מישראל וידמה כמו החולם חלום", עיין שם דבריו. כא. ראה ריש פרשת ויצא (נב), "שבאר שבע רמו למדינות גדולות אשר היה ליעקב אבינו שחיקן כל השבע מדות כמבואר בספרי קודש".

ו בחכמה. שכן
 בר צפני אביהן
 אינו נכנס לתוך
 צמדני יצ שמעו
 מחינו לי עד
 חומר להדיוט:
 להשיב. כדי
 ההלכה. וכן
 אומר (אויב לו),
 ואחוך: שואל
 בהלכה. לדבר
 זה, כאן, והכי
 אומר ענין שהם
 אבל אם ישאל
 צ שישיב שלא
 (שם דף ג), כי
 נסכחא אחרימי.
 איס לנפש אדם
 ושאלו לו אומר
 מנינו בהקצ"ה
 אלך אל פרעה,
 אל, הרי שניה.
 ייה עמך. ועל
 מעבדון את

האלהים: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי.
 אם פוסק דין מן הסברה מדעתו, לא יאמר כך שמעתי
 מרבותי. ומנינו בנאשי חרן כששאל מהם יעקב (בראשית
 כט) השלוס לו אמרו לו שלום והנה רחל כמו בזה עם
 האלף, כלומר, זה אנו יודעים,
 ואם השאל יותר, הנה רחל כמו
 בזה עם האלף והיא מגיד לך, כי
 אנו לא ידענו יותר מזה:
 ומודה על האמת. ואף על פי
 שיכול להעמיד את דבריו על ידי
 טענות שזירו. וכן מנינו במשה
 (ויקרא י) כשסלקו אהרן ואמר
 לו, אם שמעת בקדשי שעה אין
 לך להקל בקדשי דורות, וישמע
 משה ויטע דעניו, הודה, ולא
 נזע לומר לא שמעתי, אלא,
 שמעתי ושכחתי: והצופיהו בגוים. חלוף הדברים הללו
 שנחכם הם בגולם: ח רעב של בצורת. הגשמים
 אמר נמי בעצירות גופי. ולא כגי ליה צמיתא דשבעה כן נ"ל: מקצתן מעשרין וכו'. כבר כתבתי לעיל צפ"ק
 משנה ט"ז דהרבה מקומות נקטי מעשר והוא שם לכלל המתנות. ודעת דרך חיים דמעשרין דוקא מעשרות. ואין
 המרומה בכלל דחטה אחת פוטרת כל הכרי. משא"כ בחלה דכחיד בה נחיה ע"ש. ולא משמע כן בגמ' דנשנת
 פרקן צמה מדליקין (דף ל"ב ע"ב): רעב של בצורת באה. צפ"ק צמה מדליקין דף ל"ב שנאמר ציה גם חוס יגולו

אמה מולא וכו': ועל מה שלא שמע אומר לא
 שמעתי. פי' הר"צ אם פוסק דין מן הסברה מדעתו
 לא יאמר כך שמעתי מרבותי. ומנינו יצ שמעו
 אדם שלא לשקר. כל שכן צפ"ק דין שיתלה עלמו באילן
 גדול ואולי השומעים יסמכו עליו
 מפני ששמעו שזה קבל כן.
 ונמלא מכשיל הרבים שאפשר
 שאין הדין כך. גם הראיה שהביא
 מאנשי חרן אינו ענין לנדון זה
 כלל. והרמב"ם פי' ולא יתפאר
 צמה שלא ידע והוא אמרו על
 מה שלא שמע אומר לא שמעתי
 ע"כ. ועל זה יצדק ראיית אנשי
 חרן שאם נדרך ארץ הוא כך.
 ק"ו צעניי חכמה ומורה: ח גופי
 עבירה. כלומר עצירות חלוקות.
 וכן לשונם ז"ל לקרות עצירות חלוקות צמס גופות
 מחולקות כמו שמראה בל' הר"צ ספ"ג דכריתות וכלפי
 שאמר בפורעניות מיני ולא כגי ליה צמיתא דשבעה.
 מקצתן מעשרין וכו'. כבר כתבתי לעיל צפ"ק
 דעמך דרך חיים דמעשרין דוקא מעשרות. ואין
 המרומה בכלל דחטה אחת פוטרת כל הכרי. משא"כ בחלה דכחיד בה נחיה ע"ש. ולא משמע כן בגמ' דנשנת
 פרקן צמה מדליקין (דף ל"ב ע"ב): רעב של בצורת באה. צפ"ק צמה מדליקין דף ל"ב שנאמר ציה גם חוס יגולו

ציונים
 ח רעב של בצורת
 באה. ע"י שם ל"ב ע"ב
 ופכר"ל פי"ד:
שינויי נוסחאות
 ח פורעניות. צפ"ק
 פרעניות. (צפ"ק).
 צפ"ק ונמחו"ו למא.
 עבירה. צפ"ק ונמחו"ו
 וצ"ו עבירות. אינו
 מצטרף. צפ"ק שאינו...
ראשון לציון
 בריב דיה ועל מה שלא
 שמעתי לא יאמר כך.
 שמעתי מרבותי לא
 [לפי"ו הו"ל למימי לא
 יאמר שמעתי. ונראה ע"פ
 מה דאיתא בסוגיא צמית
 ל"ו ע"ב ופי על כל דבר
 וכו' אלא יהושע דוסי
 סתם והכל יודעין שחורמ
 של משה הוא אף ר"א
 תלמידו של ר"י ע"ש
 נמנינו למדן כשר"א
 והדומין אליו חמש דבר
 מספיק דנפשיה חי לאו
 שאמר להרא לא שמעתי
 זה מרבותי. כל השומע
 יצטרף שהוא סברת רבו
 וסורחו של רבו הוא וזהו
 נכון כיוצא הנהא אומר לא
 שמעתי והכל יודעין כי זה
 הדבר חורמו עליה היא.
 וע' נחמ"ט וע' פסחים
 ק"צ ע"א אס. נקטם
 ליתק ובעירובין נ"א ע"א
 לא אמר ר' יוסי דבר זה
 מעולם. ידע כי בחבור על
 המוספחא כתבתי דיש
 לתמוה אמאי דאמר לא
 אמר ר"י דבר זה
 דנחמ"ט ע"א ע"א ע"א
 להדיא דבר זה צמס ר"י.
 וע"פ וע"י יק"ל.
 ח חיים ס"ה מקצתן
 מעשרין כו' מה שאין
 כן בחלה דכתיב בה
 נתינה כו'. (ע' נתינ"ע)

פירוש המשניות להרמב"ם

מעשו מרובין מחכמתו ומפני זה נקרא חסיד לתוספתו כי
 ההפלה דכבר יקרא חסיד תהיה ההפלה ההיא בטוב או
 ברע ואמר הנה שהחכם יהיו לו אלו דו' מעלות והם עקרים
 גדולים ומפני זה יכוין אליהם שבהם אפשר הגמי והלמוד
 והמעשה הארבעה מהם הם מעלות המדות והוא שאינו מדבר
 לפני מי שגדול ממנו בחכמה ואינו נכנס בתוך דברי חבירו.
 אבל ינוח עד שישלים דבריו ולא יתפאר במה שלא ידע והוא
 אמרו ע"י מה שלא שמע אומר לא שמעתי. ולא יתעקש אבל
 כשישמע האמת וידהו אפ"י במה שאפשר לו לדחות ולחלוק
 ולהטעות לא ירצה לעשותו. וזהו אמרו ומודה על האמת.
 והג' מעלות שכליות הם כשיטתו מטעה במלאכת המטעה
 לא יבהל וישאר מסופק באמת אבל ירגיש מהרה למקום
 הטעות ויבארהו. והוא אמרו ואינו נבה" להשיב. וזה אמנם
 יהיה בקלות ההבנה וטוב התבוננות למאמר המטעה להבין

מלאכת שלמה

שם צ"ל וכן אמה מולא בנאשים וכו'. ח רעב של בצורת בא גרסינן. דרענ לטון זכר דכחיד והרענ היה וכן ג"כ ודאי של כליה

תפארת ישראל

י כ י נ
 וזו כששאל דבר שזרין צ' חסודות, משיז חתלה על השאלה
 הראשונה. כי כל משנתו סדורה לו, וכל סדר בכל ענין הוא סימן
 לחכמה: וזו כשיצא בתוך סדר דבריו דבר א' שאינו מנינו, גם לא
 שמע צה מרבותי האף יה' צו הדין, אינו משמיעו כדי שלא
 יתבייש, אלא אומר דבר זה לא ידעתי צו ולא שמעתי צו האף הוא
 הדין (ב): 1 ואינו נזע מלומר טעמי, ואינו מחקש צפ"ק
 וחירות הכל להעמיד דעמו. והתבונן סדרי דברי הנהא (א) קודם
 הדבור, אינו מדבר צפני הגדול, (ב) צמיתא דדבור, אינו נכנס
 לדברי חבירו. (ג) כשסיים דבריו, אינו נבהל להשיב. (ד) כשמתחיל
 הוא לדבר, שואל כענין וכו'. (ה) כשמאריך בנשואו, אומר על
 ראשון וכו'. (ו) כשנודתן ספק בדבריו, אמר לא שמעתי.
 (ז) כשסיים דבריו, ומנינו חולקין עליו, מודה על האמת: נא ר"ל
 עצירות חלוקות: נב כולל כל המעשרות, שאין חיוב מימה צענן רק צענול למ"ג (*). (מנ"ס פי" מ"א הלכה כ' ודלא כר"ן נדרים דפ"ד צן ואם
 ע' והתרווח משער ע"י מחוב פ"ג מ"ב. וע"י א"ס וזו (תפארת יעקב).

חידושי מהר"ח

חיים דיה ועל מה כו'
 עב"ד ע"י עד הסוף.
 רש דלדק דלרברי
 הרמב"ם הו"ל לומר
 במשנה ועל מה שלא ידע
 אומר לא ידעתי לכן נראה
 שלשון שמע הוא לשון
 הבנה כנודע ותלמיד
 הטוב לפני רבו מה שלא
 שמע רהיניו שלא הבין
 אומר לא שמעתי רהיניו
 לא הבתיני ולא יביש אבל
 הגולם מחמת בושה יאמר
 שהבין ונכנס ריקם יצא
 ריקם ולא ידע אבל החכם
 אומר שלא הבין כדי
 שיאמר לו רבו עד עד
 שיבין וק"ל:
חידושי הגר"א
 כו'. רבקה (נחש"א כ"ד)
 נח נחולא אנכי וגו'. ועל מה שלא שמע כו' ומודה כו'. משה רבינו שנאמר (נמדנר ט') למה נגרע והינין (ספרי טז) אין קדשים קרבים צנומאה אמרו חרוק טו' והינין לא שמעתי עמדו
 ואשמעה וגו'. ומודה כו'. כמ"ס (נחש"א ק"א ע"א) רשמע משה ויטע דעניו הודה ולא נזע. ח שבעה כו'. וכלל (*). כל והן חמשה כמ"ס כפפרי פי' עקב וזרה אף וגו' ונחמ"ר שפך מרון אפי
 מה להלן חרן וזיה רעה ודבר אף כו' ומה כאן עזרה נשמים וגלות כו' אף כו' נמלא למדים כל מקום שנאמר חרון אף ה' מיניס כו' ע"ש. מקצתן כו'. כמ"ס (עמ"ס ד) והמערתי על פני וגו'.
 (* אורי צ"ל ובכ"ל הן.)

וח כמו שצריך:
בפרק ה' ויהיו

ג"כ בפ"י רע"ה
וואחוך. עוד סס
גל דרך וכו'. עוד

שרי ליה ל"מ
ס דפ"ג. ומה"ט
וא (כחולין צ"ה צ"ג).

קבל עלך שמחה.
ן במלאכות ר"ה
א' חון נ' אמה
ג"כ דכ"ג צ"ג) ולא
דכאי שלחמס
שלא כהוין אבל
גוונא, רק רצה
רחס, או בחלל,
זרין וינמות נ"ד
רו צה המיניס
ורה, דברי חזין
שאינו צמיתא.
רצה לישע אם
יאה בעולם:

של תורה. אלא

ציונים
ט חיה רעה באה
לשום עי שנה ל"ג
ע"ח:

שינויי נוסחאות
באה. כמ"ק ובר"י בא.
של מהומה ושל
בצורת באה. כמ"ק
... ושל בצורה בא.
כמ"ק ובמח"ס. ושל
מצורה באה. ובפי'
מח"ס ע"ש הקדוש והגדול
במצור ובמלח ונדרים
(כ"ח) מפי' רש"י ור"י
משמע ק"ח כי היה הסדר
לפניהן של בצורת ושל
מהומה... (את) החלה.
כמ"ק חלה ולתא.
כ"ח באה. כמ"ק ובר"י
... בא. חרב בא. כמ"ק
באה.

תוספות חדשים
ח תרי"ט סרי"ג ושל
ל"ב וכו' כמו שפסק
הרמב"ם בר. אצל
הראש"ד ז"ל השיג עליו
ח"ל זה דוקא בדבר שאין
לו גוף משמע אצל בדבר
שיש לו גוף וכו' וכו'
מלחמה וכו' אלו יוכל
לפטר וכו' הראש"ד פסק
ג' מהלכות מעשר ישיין
שם כנפק משנה ונמשכה
למלך.

ראשון לציון
וידע ס' ע"ב שכל
הפוסקים ישיין וידין כי
החלה ג"כ אף ליה שיעור
מלחמה אף מדרבנן וע'
רש"י פ' שלח ט"ו פ"ב
ואף ש"ש שם פ"א שיה
דביו פ' נמוח פ"ו וע'
סמ"ג עשין קמ"א וע'
חוס' פסחים ל"ב ע"ב
ד"ה ואין נמחה. ומה
שקטו שם שם י"ב ל"ב
כמ"ס חוס' גיטין כ' ע"א
ד"ה דלמא. וע' חוס'
מנחות ס' ע"א ד"ה מי
וחוס' גיטין מ"ז ע"א ד"ה
קונים ועשין קמ"א: שם
ר"ה ושלח לטול את
החלה כו' דכתיב
בערתי הקודש מן
הבית כו' עיין יס"מ.

חידושי הגר"א
גמרו כו'. כמ"ס פ"ב
דשם (ג"כ פ"ג) שנה' ל"ה
גם חס יגזלו וכו'. ושלח
ל"ב כו'. כמ"ס שם
הפסקתו עליכם וכו'.
דבר כו'. כמ"ס (שטה מ'
ג') אע"פ ש' מיתות כו'
וכמ"ס ש' כל שאון וכו'.
חרב כו'. כמ"ס שם
נאמר והנחתי עליכם חרב
וגו' יען כמשפטי מאסו.
ט חיה כו'. כמ"ס שם
ואם כאלה אל מקרי כאלה
אלה כו' וכתיב והשלחתי
בכם את חיה ובהלה וכו'
וכתיב ואללם ויחולו השם
כתיב לא חתלו וכו'.

מימי שלג שאלו חטאו (איז כ"ד י"ט). כשזיל דברים
שזימי אחסם [על תרומות ומעשרות] כימות החמה ולא
עשיתם יגזלו מכס מימי שלג כימות הגשמים: ושלח
ל"ב את החלה. כלומר אף שלא לטול החלה. והא
דכתב במד"ש דיש לומר דוקא
חלה וטעמה דחמירא שפיון
שהיה יכול ללוש פחות מכשיעור.
ולא עשה כן. הרי זה כמנטל
המנוה להכעיס. אצל תרומה
ומעשרות אין אדם יכול לעשות
כזאופן שיפטר עכמו מהן מן
הדין. ע"כ. היינו מדרבנן דאילו
מלאווייתא יכול להכניס דרך
גגות וקרפיפות שלא חייבמו
המורה אלא שיכניסנו לציט
דכתיב (דברים כ"ו) בערתי הקדש
מן הצית ושיכניס דרך השער
שנאמר (שם) ואכלו בשערין. כמו
שפסק הרמב"ם כ"ח פ"ד
מהלכות מעשר: [דבר בא
לעולם על מיתות וכו'. עיין

במשנה דלקמן ד"ה בארבעה פרקים וכו']:
הב"ד וראשי העם ולא עשו. לפיכך דבר זה לעולם ואינו מבחין [בין טוב לרע] והיה כדאי כרעו אצל ל' שלא
נמסרו לא משמע כן אלא כדפירשו המפרשים כגון מיתות צדי שמים וכרימות אי נמי שלא בהמראה או שנתח
העובר: ועל פירות שביעית. שדינן להפקירם אי נמי לבערם לגמרי וכמו שכבתי הדעות במשנה ג' פ"ט
דשביעית. ולפיכך מדה כנגד מדה שהדבר זה לעולם שהוא הפקר בני אדם. שאין המלך המשחית מבחין. ואילו
חרב אפשר כי יחנן קולו שמוע ישמע וינחמה האויז כן פירש בדרכ חיים. והני מרי כיון שדומים בעונש נחשבו
לאחד בזמני השנעה. וכן הני דלקמן: חרב בא לעולם על עינוי הדין וכו'. דכתיב (ויקרא כ"ו) והנחתי עליכם
חרב נוקמת נקם צרית ואין צרית אלא חורה וכתיב (שם) יען וביען במשפטי מאסו. גמרא דבמה מליקין דף ל"ג:
ט חיה רעה באה לעולם על שבושת שוא ועל חל"ו השם. שנאמר (שם) ואם כאלה לא חוסרו ל' אל מקרי

פירוש המשניות להרמב"ם

הוא שלא ימטר כלל ויבשו הנהרות והאגמים כאמרו
והיו שמין אשר על ראשך נחשת: ענוי הדין. הוא
איהור המשפט ועיון בו ימים רבים בדבר המבואר:
ועוה הדין. הוא שידון כמה שאינו ראוי: ט חיה רעה באה

מלאכת שלמה

בא. חרב של בצורת בא. ס"א מורה וכן ג"ל עיקר ופירושו לטון מזור ומזוק הר"ר יהוסף ז"ל. חרב בא לעולם וכו'. בטור

מועטים, ומתוך כך השער ממיקר: רעב של
מהומה. מפני הגייסות אין יכולין לאסוף התנואה:
רעב של כ"ה. השמים כנחל, והארכ כחומה: שלא
נמסרו לבית דין. שלא עשו זהן דין מורה: ועל
פירות שביעית. שעושים זהן
סמורה ואין נוהגין בהן קדושת
שביעית: ענוי הדין. שידועים
להיכן הדין נוטה ומעכזין ואין
פוסקין אותו: עוות הדין.
לזכות את החייב, ולחייב את
הזכאי: ועל המורים בתורה
שלא כהלכה. לאסור את
המומר ולהמיר את האסור:
ט שבושת שוא. לנטלה שלא
לנוכך: חל"ו השם. העובר
עצירה בפריסתו צד רמה. אי
נמי, שגני אדם רואים ולומדים
על ענוי הדין, ועל עוות

הדין, ועל המורים בתורה שלא כהלכה: ט חיה
רעה באה לעולם על שבושת שוא, ועל חל"ו השם.

ועל ענוי הדין, ועל עוות
הדין, ועל המורים בתורה שלא כהלכה: ט חיה
רעה באה לעולם על שבושת שוא, ועל חל"ו השם.

פירוש המשניות להרמב"ם

הוא שלא ימטר כלל ויבשו הנהרות והאגמים כאמרו
והיו שמין אשר על ראשך נחשת: ענוי הדין. הוא
איהור המשפט ועיון בו ימים רבים בדבר המבואר:
ועוה הדין. הוא שידון כמה שאינו ראוי: ט חיה רעה באה

מלאכת שלמה

בא. חרב של בצורת בא. ס"א מורה וכן ג"ל עיקר ופירושו לטון מזור ומזוק הר"ר יהוסף ז"ל. חרב בא לעולם וכו'. בטור

מלאכת שלמה

בא. חרב של בצורת בא. ס"א מורה וכן ג"ל עיקר ופירושו לטון מזור ומזוק הר"ר יהוסף ז"ל. חרב בא לעולם וכו'. בטור

מקלן נוהרין בהן ומקלן אין נוהרין, אז רעב וכו': נג בלוחה הוא
לשון מניעה וביעור, ר"ל שיחמטו הגשמים, חלקה א' חמטו וכו'.
ועי' מקלן וכו': וז' שולן אינן מעשרין: זה מהומה נסועת
גייסות. ועי' מניעה הגשמים היו הרעבים יכולין לטעם למדינה
אחרת וגלולין. ועי' שינוש הגייסות אין יכולין לטעם ממדינה למדינה
ורעבו כולן מדה כנ"מ: וז' שחמורה ממעשרות, שכהפרישה
ואכלוה חייבים מיתה. מיהו הכא מיירי שלא הפרישה:
וז' שחממקלן נחלאת רעב ומחיס הרעה: וז' שחמ"ס רבים מנלי
שיהיו חולים מחלה: וז' ככל חייבי כרתי, או מיתה צדי שמים,
שחייב זה האוכל עבל לת"ג או עבל לתמ"ע, וכדומה: וז' שדינן
להפקירן. ומדלא הפקירו, יעשו מדה כנ"מ להפקיר חייבם למלאך
המשחית: טא חרב מלממה: טב שידוע להיכן הדין נוטה,
ומעכב מלפסוק אותו: טג לזכות החייב ולחייב הזכאי: טד להמיר
האסור ולאסור המומר. וכל הנך עונשין דממתי ילפינן להו מקראי
(בשם ד"ג): טה כולל שוא או שקר: טו שבוזר עבירה בפריסתו
בעוה ויד רמה. או שעושה דבר שהרואין יכולין לחשוב שעושה

ממעשיו: ועל השמב
בשביעית: מפני מעש
מעשר שני שמפרישי
בשלישית ובששית מפרי
עניים. לקט שכחה ופל
ועוללות: י ש"י של
ש"ך. איני רואה
והלואי שלא תהנה
השמיטת הארץ
ברביעית, ובשבי
שבכל שנה וי
שבשלישית. בש
ובמוצאי שביעיה
שבכל שנה ושנו
מדות באדם.

ונעבודה זרה כתיב שנ
בשמיטות ויזולות כתיב.
השמה משנות. גמרא
באלו הפרקים יתראה
החסיר חיות העני וגם
ומעמה לא קשיא על ה
היא עלמה יש זה עון
שביעית כ"כ במד"ה.
שביעית: ובמוצאי ה
הרמב"ם: י ארבע נ
אלה בהנאה דעלמא: ו
אחרים מדעתן. דאילו:
י" שייך לעמוד הבא.

פירוש המשניות להרמב"ם

הוא שלא ימטר כלל ויבשו הנהרות והאגמים כאמרו
והיו שמין אשר על ראשך נחשת: ענוי הדין. הוא
איהור המשפט ועיון בו ימים רבים בדבר המבואר:
ועוה הדין. הוא שידון כמה שאינו ראוי: ט חיה רעה באה

מלאכת שלמה

בא. חרב של בצורת בא. ס"א מורה וכן ג"ל עיקר ופירושו לטון מזור ומזוק הר"ר יהוסף ז"ל. חרב בא לעולם וכו'. בטור

מלאכת שלמה

בא. חרב של בצורת בא. ס"א מורה וכן ג"ל עיקר ופירושו לטון מזור ומזוק הר"ר יהוסף ז"ל. חרב בא לעולם וכו'. בטור

מקלן נוהרין בהן ומקלן אין נוהרין, אז רעב וכו': נג בלוחה הוא
לשון מניעה וביעור, ר"ל שיחמטו הגשמים, חלקה א' חמטו וכו'.
ועי' מקלן וכו': וז' שולן אינן מעשרין: זה מהומה נסועת
גייסות. ועי' מניעה הגשמים היו הרעבים יכולין לטעם למדינה
אחרת וגלולין. ועי' שינוש הגייסות אין יכולין לטעם ממדינה למדינה
ורעבו כולן מדה כנ"מ: וז' שחמורה ממעשרות, שכהפרישה
ואכלוה חייבים מיתה. מיהו הכא מיירי שלא הפרישה:
וז' שחממקלן נחלאת רעב ומחיס הרעה: וז' שחמ"ס רבים מנלי
שיהיו חולים מחלה: וז' ככל חייבי כרתי, או מיתה צדי שמים,
שחייב זה האוכל עבל לת"ג או עבל לתמ"ע, וכדומה: וז' שדינן
להפקירן. ומדלא הפקירו, יעשו מדה כנ"מ להפקיר חייבם למלאך
המשחית: טא חרב מלממה: טב שידוע להיכן הדין נוטה,
ומעכב מלפסוק אותו: טג לזכות החייב ולחייב הזכאי: טד להמיר
האסור ולאסור המומר. וכל הנך עונשין דממתי ילפינן להו מקראי
(בשם ד"ג): טה כולל שוא או שקר: טו שבוזר עבירה בפריסתו
בעוה ויד רמה. או שעושה דבר שהרואין יכולין לחשוב שעושה

לשמה להעלות לעשות נחת רוח ליוצרי * העולה פירוש החורה הואת עולה לפניו ית"ש * אבל מי שאינו לומד לשמה ולימודו הוא מלך השמאלי * ולזה רמז היא לשון נוקבא שהוא זכר שמאל (עי' זוה"ק בראשית ל.) * העולה על מוקדה פי' החורה הואת לריכה לצא על מוקדה בגיהנם וענוש יענש ויוצרך צרוף אש של גיהנם, ואמר הכתוב על המזבח כל הלילה * פי' על המזבח החורה שהי' ראוי להיות כפרה כמו מזבח דבארן שבהמ"ק קיים הקרבנות מכפרים (מגילה לא:) ועכשיו החורה מכפרת דכל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה כו' (מנחות ק:) והי' ראוי שהחורה יהי' במקום מזבחי ועכשיו ענוש יענש בגיהנם * ולא חאמר הלא גם שלא לשמה הוא טוב כדברי חז"ל (פסחים נ:) לא כן הוא כדצריך כי חז"ל החירו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה יצא לידו לשמה אבל אם לומד כל ימיו שלא לשמ' בודאי ענוש יענש בגיהנם וזהו כל הלילה פי' אם הלימוד הוא בחושך ואפילה כל ימיו * עד הצוקר רמז עד יום מותו יום דין והשבוין וצוקרי' על כל מעשיו אזי הוא מר מאוד * ואש המזבח תוקד בו ר"ל האש שהיה ראוי להיות מזבח (עי' זכיות כב) תוקד בו בגיהנם. לכן אמר הכתוב איעך שתגל מכל רע עשה זאת ומגל * דהיינו ולבש הכהן דאדם הנכנס בעבודתו ית"ש נקרא כהן * ילבש עצמו מדו בד פרש"י מדו כמדו פי' רמז שנגד מדו

הרע שיש בו צאדם יחאמן מאוד לעשות היפך מדה זאת למשל אם יש בו מדת כעס * יכריח עצמו להתאמן לצבו להיות רחמן על כל דבר * אם יש בו מדת גאווה * ישפיל עצמו בתכלית השפלות מדה כנגד מדה (עי' רמב"ם הל' דעות ב ג א) * וזהו רמז בד שהוא פשטן רמז למדת כילות וקמלנות שזה מדה גרוע ביותר כמו דאיתא בס' הישר לר"מ (ו ד) כמו שמצינו בפסוק (בראשית ד ג) שקין הביא מפרי האדמה ופרש"י מורע פשטן מן הגרוע * ומכנסי בד יהיו על צפרו ר"ל שצריך שיכניס עצמו במדה זאת להתאמן נגדה שלא יהיה קמץ וכילי' וזו כאשר יתקן המדות שבו וימנהג כן ימים רבים כל ימי חייו והיה אשריך בעוה"ז וטוב לך בעוה"ב (אבות ד, א) אמן *

זאת תורת העולה היא העולה כו' *
ונקדים לפרש פסוק יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את צנך כו' (בראשית כב טו) לכאורה לשון הכתוב משמע שהוא שני דברים דהיינו את הדבר הזה מורה על עשיית דבר אחר דאי לאו הכי היה לו לומר יען אשר עשית את הדבר הזה אשר לא חשכת כו' כי הו"ו של ולא מחלקת לצי' דברים * ונראה לפרש דהנה הקושיא מפורסמת דמקשים (עי' ח"א למהרש"א נבכות לה:) מפני מה בפרשה ראשונה של ק"ש נאמר (דברים ו ה) בכל מאודך ובפרש' שני' (שם יא, ג) לא נאמר ובכל מאודיכם * ור"ל דאיתא בגמ' (יומא פו:) גדולה

ב. עיין תיקרו"ב ע"א ובאור יקר שם (כרך ב, קכה). ועיין פרשת משפטים ד"ה וכו' (קעו). "עיקר הלימוד צריך להיות לשמה פי' לשם ה' אחרונה היא השכינה ליחודה עם השלש אותיות הראשונות". ובלקו"ש ד"ה וזהו יש (תלב:) "והעיקר הוא לשמה כדי להשיג אלקותו ית"ש". ג. עיין ברש"י שבת סג ע"א ד"ה למשמאילים, "משמאילים שלא לשמה". ד. ראה בסמוך ד"ה זאת (רכד). שלימוד התורה מכפרת יותר מקרבנות. ה. עיין ערכי הכנאים ערך בוקר. ו. עיין לקוטי שושנים שם "ומה שאמרו שמתור ללמוד שלא לשמה הוא כדי שלא ילך האדם בטל לגמרי חלילה וישועמם". ועיין ר"פ בראשית (א), ובפרשת משפטים שם (קעו). ז. עיין ערכי הכנאים ערך כהן. ח. ראה בסמוך סוד"ה זאת (רכד:) ובמש"כ בלחזות בנועם שם, ועיין בצעטיל קטן סעיף טו ובמש"כ בגליון שם בספר דרכי נועם. ט. עיין פרשת מקץ סוד"ה א"י ויהי (צ). מש"כ בשם ספר הישר, וכתוב שם "אם יהיה אדם כילי היינו קמצן אין זאת המדה הרעה לכדה כו, רק אחרת מלבד אלה וזאת עולה על כולנה, וסוף דבריו, ע"כ אי אפשר לכילי להיות עובד ה"ע ע"ש. וע"ע בגנות חמדת הממון באגרת הקדש של מהר"א זי"ע (חס:).

תשובה שזדונות נעשים לו זכיות ומקשה והתניא נעשו לו כשגגות ומשני כאן מההנה כאן מיראה. לכאורה מאחר שרז"ל האירו לנו עינינו והודיעו לנו שהתשובה מההנה זדונות נעשים זכיות א"כ מוטב מי שהעיר ה' את רוחו שישוט על עוונותיו יעשה מההנה מיד * אך הפשוט שזה בלמי אפשרי שישוט מיד מההנה רק לרץ להיות צהדרגה מתחילה בראה ומיראה צא אל אהבה (עי' זוה"ק ויקהל רמז:) וכן הוא כוונת חז"ל שמתחילה נעשים כשגגות בעשותו תשובה מיראה ואח"כ צדאו לעשות מההנה נעשים זכיות * ולכן צפ' ראשונה של ק"ש ששם הורה לנו את הדרך אשר נלך בה ע"י תפלה דהיינו בכל לנצח אחיה עבודה שצלב זו תפלה (תענית ב) דמתחילה היא בלב שצריך לשוט על לצי יראת ה' וגדולתו (עי' רמ"א א"ח"ס ג, א) * ובכל נפשך דהיינו לגמול את נפשו דגומל נפשו איש חסד (משלי יא, ט) שהתפלה צנוונה היא גמילת חסד לנפשו * ובכל מאודך דהיינו לאחר שמוציא בשפתיו וצדיקו הוא צא אל אהבה דהיינו שמדבר בכל חושיו וכוותו וכוונתו במאוד מאוד בהתלהבות גדול * אבל צפ' שני' שהוא הוראת הדרך ע"י החורה הקדוש' כמו שדרשו חז"ל (נבכות מ). והיה אם שמוע צפן תשמע בחדש * ר"ל כאשר יהיה הלימוד אף שלא לשמה והיינו שמוע צפן שתשמע את התור' כאלו דבר יסן * דהיינו שלא לשמה. תשמע בחדש תבא ממילא אח"כ לצא ללימוד לשמה כאלו מקבל החורה מחדש צפני מפי הגבורה

דזהו אהבה גדולה והתלהבות גדול. ולכן אין לרץ לפרש עוד בכל מאודיכם לרמוז על אהבה כי ממילא צא וכנ"ל וע"י החורה הקדושה יכול האדם לצא לכל המדרגות * וזהו חזאת החורה לעולה ולמנחה כו' (ויקרא ו, לו) דבארן המקדש היו הקרבנות מכפרים ועכשיו העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה (מנחות ק:) * וזהו חזאת החורה לעולה כו' פי' ע"י החורה תוכל לפעול הכל שהיא מדרגה עליונה על הכל * ועל שני מדרגות דהיינו יראה ואהבה רמזו רז"ל בלמרת (יומא ג) שצעת ימים קודם יום הכפורים מפרשין כ"ג וכו' ושצעת ימים קודם שריפת הפרה מפרשין כו' (פרה ג, א) ומה הפרש בין זה לזה אלא שזה פרישמו לקדושה ואחיו הכהנים נוגעין בו * וזה פרישמו לטהרה ואין אחיו הכהנים נוגעים בו (יומא ט:) * ר"ל דמלת קדושה הוא לשון הזמנה אל הדבר (שמות יט, י. וברש"י שם) דשני פרישות הג"ל היו כדי לתקן את הששה קבוצות (עי' זוה"ק פתח רמז:) והעולם השביעי' אלא שזה פרישמו לקדושה ואחיו הכהנים נוגעין פי' דזה הוא הנוגע לכל ישראל שזמינו ויקדישו עצמם לעבודת הבורא ית"ש ופרישמו ג"כ הימה לקדושה דהיינו הזמנה * וזה רמז דבר אל כל בני ישראל קדושים תהיו (ויקרא יט, ט) ר"ל להזמנה הזאת כל ישראל שיש כאחד לטובה. וזה פרישמו לטהרה טהרה היא מדרגה גדולה ואין אחיו הכהנים נוגעין בו ר"ל שלא כל אדם יכול לצא למדרגה הזאת. וזה רמז שמטהרת טמאים (עי' יומא ד:).

י. עיין באמרי אלימלך לשבת הגדול מה שבבאר כזה. מובא בלחזות בנועם. יא. ראה שבת קכו ע"כ ברש"י ד"ה ה"ג וכו', "ועיין תפלה היינו בכלל גמילות חסדים דכתיב גומל נפשו איש חסד" (ובמסורת הש"ס שם כתוב שנחטר מרבירי רש"י "ונפש היינו תפלה דכתיב גבי חנה ואשפורך אח נפשי לפני ה'"). יב. ראה זוה"ק בהר קח ע"ב, תיקוני זוהר פד ע"א, ושם קכד ע"א, רמב"ן (שמות לא, יג), ובפרדס שכי"ג ערך שביעיות, וע"ע זוה"ק בראשית מז ע"ב, וראה פרשת מטות ד"ה איש (שמו), "ששת ימים תעשה מלאכה וכיום השביעי שבת, רמז שצריך לתקן הששה קבוצות ואחר זה יבא אל המדרגה השביעית היא קדושת שבת", וע"ע פרשת תוריע ד"ה וזהו אשה (רלד:).

מדת הכילות וסכנתה

צח

והמדה הארבע עשרה - הכילות, או הדומה לה מרע הנפש וחסרון זכותה. ואולם זכרנו זאת המדה ממדות רע הנפש בין שאר מדותיה, מפני שנראה, כי כשתהיה הנפש נדיבה, נכללות בה רב המדות הטובות. אם כן נהפוך זאת המדה, ונאמר אם יהיה אדם כילי, אין זאת המדה הרעה בו לבדה, רק אחרות מלבד אלה, וזאת עלתה על כלנה. ועל כן אומר, כי המדה הזאת תשחית העבודה. כי כל מי שיהיה כילי, לא יעשה צדקה בעתה, ולא יעזור אביון כי אם בעל כרחו. וכל מצוה אשר יכיר בה תועלת יעשנה כמשפט. ואם יכיר בה אפלו הפסד מעט מהוננו, יקל בה, ויביא ראיות עליה עד שיתירנה, ויעשה בה חרטה ופשרה. כגון, אם יקנה כבש וישחטוהו ונמצא טרפה, ויוכל להביא הלכות וראיות להכשיר אותו, יעשה, וכן אם יכנס עליו שבת, ויזדמן לו עסק, שאם לא יעשנו יאבד לו קמון, יביא ראיות כי הוא מתר לעשותו, וישם ראיתו. אשר יעשה אתם האדם נחי בהם (ויקרא י"ח ה'). וכל זה יבא מכח

דברי יושר

צח. הכילות - הקמצנות. או הדומה לרוע. בעתה - כשהעני נמצא לפניו. בעל לה - חוסר הנדיבות, אי עשיית גמ"ח וכד'. מרוע הנפש - כי מדות אלו באות אך ורק מרוע הנפש. זכותה - נקינותה. בין שאר מדותיה - דהיינו, אם כי יש עוד מדות הבאות מרוע הנפש. רק אחרות - רעות. וזאת - היותו כילי. על כלנה -

והלכו אחרי תאוותיהם, ואמר הנה פלוני עזב עבודתו אעשה כן גם אני וזוהי תכלית הפתיות.

צז שכר מצוות בהאי עלמא ליכא

והמדה השלש עשרה - כי יקוץ אדם כשלא יראה שכר עבודתו. יש אנשים מתעסקים בעבודה, וכאשר יבוא עליהם צער, יבטחו על צדקתם ועל תפלתם, וכאשר יראו כי לא תועיל יקוצו בה. כל שכן, אם יראה דרך רשעים צלחה והוא עומד בצער, אז יתקצף. וזה יתרון בין המשכיל והכסיל, כי הכסיל יעשה הדבר הזה. אך המשכיל לא יעשה, וישכיל כי עבודתו כאין וצדקתו כאפס, ומי יתן שיהיה בה די להנצל מענש אלהיו, ואל יבקש עליה [שכר] בעולם הזה.

דברי יושר

תאוותיהם - רצונותיהם. הנה פלוני - שעבד את השם כמוני. עזב עבודתו - כנראה יש טעם במעשיו. אעשה כן גם אני - ויהיו בי תורה וגדולה. תכלית הפתיות - אין טפשות גדולה מזו. כי שנה ופירש קשה מכולם. ככתוב "כי שתיים רעות עשו עמי אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בארות בארות נשכרים" וגו'.

צז. יקוץ אדם - בעבודתו. כשלא יראה - בחושיו ולזמן קרוב. מתעסקים בעבודה - לשם שמים. על צדקתם ועל תפלתם - שבזכותם ישיעם האלוקים.

יְכַלְתֵּנוּ. הָאֶחָד, בְּהַרְגֵּל אָדָם נִפְשׁוֹ לַמְצוֹת וְלַעֲבוֹדַת הָאֱ-
 יתְבַרֵךְ. וּלְבָאֵר כָּל סוּדוֹת הַהַרְגֵּל וּפְרוּשׁ דְּרָכֵי הַתְּפִלָּה אֵיךְ
 הֵם, וְסֹדֵר עֲנִינּוֹ וּפְרִישָׁתוֹ אֵיךְ יִהְיֶה. הַשְּׁנִי - לַעֲשׂוֹת אָדָם
 תְּשׁוּבָה עַל חֲטָא נְעוּרָיו. הַשְּׁלִישִׁי - לְלַמֵּד תַּלְמוּד תּוֹרָה
 וְדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, זְכוֹרֹנָם לְבִרְכָה, וְדַבְרֵי אֱלֹהִים. הָרְבִיעִי -
 לְהִזְהַר כְּפִי כַחוֹ מְדַבְרִים הַמְשַׁחֲתִים הָעֲבוֹדָה. הַחֲמִישִׁי -
 לְקַרְוֹא כָּל נוֹרְאוֹת הַבוֹרָא וּנְפִלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה עִם חֲסִידָיו,
 כְּגוֹן נְפִלְאוֹת מִצְרַיִם, וְהַיִּם, וְהַמְדַבֵּר, וּמַעֲשֵׂה מַגְלַת אֶסְתֵּר,
 וְזוֹלָתָם, וְלִקְרֹא כְמוֹ כֵּן דַּבְרֵי נוֹרְאוֹתָיו וְעִזּוֹ וְאָפוֹ עַל
 עוֹזְבָיו, כְּגוֹן אֲשֶׁר קָרָה לְקַרְחָה וְלַעֲדָתוֹ. הַשְּׁשִׁי - לְהַשְׁמֵר
 (בַּתְּחִלָּתוֹ) [בַּתְּפִלָּתוֹ] לְבַל יִשְׁגָה וְיִשְׁכַּח, וְעַנְיָן תְּפִלָּתוֹ
 אֵיךְ תִּהְיֶה. הַשְּׁבִיעִי - בְּעַנְיָן תַּעֲנִיתוֹ אֵיךְ יִהְיֶה.

דברי יושר

למצות - המעשיות. ולעבודת האיל - הכללת מצוות עשה ומצוות לא תעשה.
 שעיקרה התפילה וכמ"ש "לעבדו בכל לבבכם וגו'". ואמרו חז"ל איזו היא עבודה שבלב זו תפילה, וכן פרישות מענייני עוה"ז וכד'. סודות ההרגל - איך קונים את ההתרגלות. דרכי התפילה - איך קונים את מעלת התפילה. ענינו - הנהגתו. ופרישתו - מתענוגות העוה"ז. על חטא נעוריו - כי בהתבגר הנער והגיעו לגדלות חייב הוא בכל המצוות כולם ללא יוצא מן הכלל. תלמוד תורה - תורה שבכתב.

הכוללת מצוות עשה ומצוות לא תעשה. ודברי רבותינו - תושבע"פ ומדרשי חז"ל. ודברי אלקים - הנסתרות לה' אלוקינו. המשחיתים - הפוגמים בעבודה או המונעים אותה לחלוטין. נוראות הבורא - כמ"ש בפר' האיזינו "זכור ימות עולם בינו שנות דור ודור". נפלאות מצרים - הם עשרה ניסים שנעשו לאבותינו במצרים כדאיתא באבות (פס'י). והים - ועשרה ניסים שנעשו על הים. ועזו - ותוקפו וגבורתו. ואפו - וכעסו. לקרח ועדתו - שהוא עונש ע"י נס.

הכילות. ועל כן אי אפשר לכילי להיות עובד אלהים בשביל רע לבבו ועינו, אשר בשביל פרוטה יתיר כל אסור, וכל שפן בינו לבין עצמו, כי לא ישמור לא אסור ולא התר כלל בדבר תועלת. ועל כן צריך לעובד אלהים לבל ילכד במוקש הכילות, כי ירמה אלהיו בחלק שפתיו, ויראה לו תכלית החסידות, וכשיזדמן לו שום תועלת או רוח על מנת שיתיר אסור או יאסר מתר, יעשה. וכן כשיזדמן לו אבוד ממון לא יניח עצה ותחבולה אשר לא יעשה כדי להציל הונו, והכסיל ההוא לא ימלט נפשו. ועל כן צריך לכילי להסיר (עצתו) [עצמו] מן המדה הזו, ואל ימכור עבודת אלהיו בעבור מחיר נבזה וגרוע, כי כל מי שישמור מצות אלהיו, לא ישית לבו לאבוד ממון עליה, וכן לא ישמח בתועלת שתבוא בחלול המצוה וזה הנקרא ירא השם.

צט

פירוט שמונה דרכי העבודה

אמר המחבר, אחר אשר בארנו עקרי העבודה ועמודיה והעניינים המשחיתים אותה, צריך לבאר כל ענין מענייני העבודה, ונזכיר בתחלה שמות, ואחר כן נפרש אותם כפי

דברי יושר

בשביל פרוטה - שלא יפסידנה. בינו ימלט נפשו - מן הרעה השמורה לבין עצמו - אם לא נודע לאיש. בדבר לרשעים. בעבור מחיר נבזה וגרוע - תועלת - כיכול להנות מהאיסור. אלהיו בעבור נזיד עדשים. שתבוא - לו. ואת עצמו. בחלק שפתיו - בשפתיו החלקות המתרצות את כל מעשיו הרעים. צט. שמות - כלומר: את המושגים.

תקמה בראשית מב מקץ

ויאמר אלהם מאין באתם ויאמרו מארץ כנען לשבר אכל: ויבר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו: ויזכר יוסף את החלמות אשר חלם להם ויאמר אלהם מרגלים אתם לראות

אונקלוס

עמהון קשיא ואמר יהון מן אתיתון ואמרו מארעא דכנען למזבן עיבורא: ואשתמודע יוסף ית אחוהו ואנן לא אשתמודעה: וידכיר יוסף ית חלמיה די חלום יהון ואמר יהון מאלמין אתון קמחיו ית בדקא

לקט בהיר

רש"י

להם כנעניים בדברים לדבר קשות וכו': (ח) ויבר יוסף וגו'. לפי שהניחם חתומי זקן וכו': והם לא הכירוהו. שילא מאללם בלא חתימת זקן ועכשיו מלאוהו* בחתימת זקן (כ"ה - ימות פ"ה) ומ"א (כ"ה) ויבר יוסף את אחיו כשנסכרו בידו* הכיר שהם אחיו ויחס עליהם, וכס לא הכירוהו כשנפל בידם לכוה בו אחיה: (ע) אשר חלם להם. עליהם* שיני נשחאת יב

להם כנעניים בדברים לדבר קשות וכו': (ח) ויבר יוסף וגו'. לפי שהניחם חתומי זקן וכו': והם לא הכירוהו. שילא מאללם בלא חתימת זקן ועכשיו מלאוהו* בחתימת זקן (כ"ה - ימות פ"ה) ומ"א (כ"ה) ויבר יוסף את אחיו כשנסכרו בידו* הכיר שהם אחיו ויחס עליהם, וכס לא הכירוהו כשנפל בידם לכוה בו אחיה: (ע) אשר חלם להם. עליהם* שיני נשחאת יב

אור החיים

ח. ויבר יוסף וגו'. פ"ה הגם שהוא הכירם ללד שהניחם בחתימת זקן ומעצב אנושי כשחולד הידועה בלד א' מהשנים גם בלד השני יתעורר בחינת הזכרון כי הלבבות יגידו סודות נעלמים כאומרו (משלי כ"ז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, וידקדקו בעינים במלח דיבור והידיעה הולכת וגדלת עד שישלים הבחון* אף על פי כן מודיע הכתוב שהם לא הכירוהו, והעטם ללד

ח. ויבר יוסף וגו'. פ"ה הגם שהוא הכירם ללד שהניחם בחתימת זקן ומעצב אנושי כשחולד הידועה בלד א' מהשנים גם בלד השני יתעורר בחינת הזכרון כי הלבבות יגידו סודות נעלמים כאומרו (משלי כ"ז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, וידקדקו בעינים במלח דיבור והידיעה הולכת וגדלת עד שישלים הבחון* אף על פי כן מודיע הכתוב שהם לא הכירוהו, והעטם ללד

אור בהיר

שליהם. כלומר, אללם היה הוא נכרי, על כן וידבר אחס קשות ולא ירגישו צער מזה. (ס) מה זה עוד הפעם ויבר. (סז) פ"ה עד שמכירו בשלימות. (סח) פירוש השליכו מחשבת הכנייה. (סח) בשלמא אלס ואמר ויזכר את מכירתו ויאמר מרגלים שפיר, אבל מה קשר החלמות לזה. (ע) ולא היה נפיהו להמלל ולהראות אמיתתו, כמו כן עשה להם.

תקמה בראשית מב מקץ

ישראל למזבן עיבורא בנו עליא ארי הוה כפנא בארעא דכנען: ו יוסף הוא רשלים על ארעא הוא דזבין עיבורא לקר עמא דארעא ואתו אחי יוסף ונסידו לה על אפאי על ארעא: ו חזון יוסף ית אחוהו ואשתמודענן וחשיב מה דמליף יהון ומליף

לשבר בתוך הבאים כיהיה הרעב בארץ כנען: ו יוסף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכלעים הארץ ויבאו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה: ו ירא יוסף את אחיו ויברם ויתנבר אליהם וידבר אתם קשות

לקט בהיר

רש"י

הסכנה (כ"ה ע"ה) (ה) בתוך הבאים. מעמיין עלמין* שלא יכירו* לפי שזכר להם אביהם שלא יתראו (כולם פתחו אחד אלא שיכנס כל אחד פתחו כדו) שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבורים (כ"ה - ע"ה) (כ"ה) היה הרעב מוסב על הבאים כי היה הרעב בארץ כנען והיו באים הרבה שירות משם: (ו) וישתחוו לו אפים. נשתטחו לוי* על פניהם, וכן כל השתחוה פשע ידים ורגלים הוא (כ"ה ע"ה) (ז) ויתנבר אליהם. נעשה

הסכנה (כ"ה ע"ה) (ה) בתוך הבאים. מעמיין עלמין* שלא יכירו* לפי שזכר להם אביהם שלא יתראו (כולם פתחו אחד אלא שיכנס כל אחד פתחו כדו) שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבורים (כ"ה - ע"ה) (כ"ה) היה הרעב מוסב על הבאים כי היה הרעב בארץ כנען והיו באים הרבה שירות משם: (ו) וישתחוו לו אפים. נשתטחו לוי* על פניהם, וכן כל השתחוה פשע ידים ורגלים הוא (כ"ה ע"ה) (ז) ויתנבר אליהם. נעשה

אור החיים

ז. וירא יוסף את אחיו. פ"ה ראה אותם בראית אחים והכיר אחיה להם* אלא שאליהם היה מתנכר, והוא אומרו ויתנבר אליהם* פ"ה למה שהם אינם מכירים אותו לא יקפידו על דברו אליהם קשות כי הוא להם איש נכרי, ועשה כן להבאי בנימין כמו שגילה לבסוף, גם לבחון בהם באמלעות המתגלגל לידע מחשבותם אליו באותו מלכ, ותגלה לו כי מתחרטים הם על אשר כבר עשוהו ולחטא יחשבוהו:

ז. וירא יוסף את אחיו. פ"ה ראה אותם בראית אחים והכיר אחיה להם* אלא שאליהם היה מתנכר, והוא אומרו ויתנבר אליהם* פ"ה למה שהם אינם מכירים אותו לא יקפידו על דברו אליהם קשות כי הוא להם איש נכרי, ועשה כן להבאי בנימין כמו שגילה לבסוף, גם לבחון בהם באמלעות המתגלגל לידע מחשבותם אליו באותו מלכ, ותגלה לו כי מתחרטים הם על אשר כבר עשוהו ולחטא יחשבוהו:

אור בהיר

ס. כלומר מי הם הבאים שבאו בני ישראל בתוסס. (סא) ולא באו בחון אותם אנשים שבאו לטעול למצרים וכדומה. (סב) מה חידוש שהוא השליט, וכבר ידענו זאת. (סג) פשיטא שראה אותם אחר שהשתחו לו, והיה די לומר ויברם וגו'. (סד) ולא אינם ולא כערס כדקא יאות להם על מה שעשו לו. (סד) ולא אמר ויתנבר להם, שהיה משמע שהתנכרות היה ממנו להם, אלא פירושו

ס. כלומר מי הם הבאים שבאו בני ישראל בתוסס. (סא) ולא באו בחון אותם אנשים שבאו לטעול למצרים וכדומה. (סב) מה חידוש שהוא השליט, וכבר ידענו זאת. (סג) פשיטא שראה אותם אחר שהשתחו לו, והיה די לומר ויברם וגו'. (סד) ולא אינם ולא כערס כדקא יאות להם על מה שעשו לו. (סד) ולא אמר ויתנבר להם, שהיה משמע שהתנכרות היה ממנו להם, אלא פירושו

תקבב הפטרת וישב

הפטרת וישב בעמס פרק ב

אם חל בו שבת ראשון של חנוכה מפטירין "רני ושמחי" הפטרת כהעלתך
 ב'ה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבוּנוּ עַל־
 מִכְרָם בַּפֶּסֶף צְדִיק וְאֲבִיוֹן בַּעֲבוּר נְעֻלִים: י הַשְּׂאֵפִים עַל־עַפְרֵי אֶרֶץ
 בְּרָאשׁ דָּלִים וְדָרָךְ עֲנָנִים יָטוּ וְאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכוּ אֶל־הַנְּעֻרָה לְמַעַן חַלֵּל
 אֶת־שֵׁם קְדוֹשִׁי: ה ועל־בְּגָדִים חֲבָלִים יָטוּ אֶצֶל כָּל־מִזְבַּח וַיֵּינן עֲנוּשִׁים
 יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: ו וְאֲנֹכִי הַשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כָּגְבַה
 אֲרֻזִים נָבְהוּ וְחָסֵן הוּא כְּאֲלוֹנִים וְאֲשַׁמִּיד פְּרִיו מִמַּעַל וְשָׂרְשָׁיו מִתַּחַת:
 וְאֲנֹכִי הַעֲלִיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְאוֹלַךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
 שָׁנָה לְרֵשֶׁת אֶת־אֶרֶץ הָאֱמֹרִי: ז וְאֶקִּים מִבְּנֵיכֶם לְנָבִיאִים וּמִבְּחֹרֵיכֶם
 לְנָזִירִים הַאֵף אֵיךְ־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נֹאמְרֵיהֶם: י וְתִשְׁקוּ אֶת־הַנְּזִירִים יַיִן
 וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתָם לֵאמֹר לֹא תִנָּבְאוּ: יי הִנֵּה אֲנֹכִי מַעִיק תַּחְתֵּיכֶם
 כְּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂיךָ הַעֲגָלָה הַמְּלֵאָה לָּהּ עֲמִיר: יג וְאֶבֶד מְנוּס מִקָּל וְחֹזֵק לֹא־
 יֵאֱמָץ כַּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא יִמְלֹט נַפְשׁוֹ: יד וְתַפֵּשׁ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֵד וְקָל
 בְּרַגְלָיו לֹא יִמְלֹט וְרֶכֶב הַסּוּס לֹא יִמְלֹט נַפְשׁוֹ: טו וְאֲמִיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים
 עָרוֹם יָנוּס בְּיוֹם־הַהוּא נֹאם יְהוָה: טז שְׁמַעוּ אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר
 יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמְּשַׁפְּחָה אֲשֶׁר הַעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לֵאמֹר: יז רַק אֶתְכֶם יַדְעֵתִי מִכָּל מְשַׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם
 אֶת כָּל־עֲוֹנוֹתֵיכֶם: יח הִיָּלְכוּ שָׁנִים יַחְדוֹ בְּלַתִּי אֲסִנּוּעוֹהֶוּ: יט הַיִּשְׁאֵג אֲרִיָּה
 בַּיַּעַר וְטָרַף אֵין לוֹ הַיֵּתֵן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמַּעַנְתּוֹ בְּלַתִּי אֲסִלְכֶד: כ התְּפוֹל
 צְפוּר עַל־פֶּתַח הָאֶרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ תוֹעֵלֶה־פֶחַ מִן־הָאֲדָמָה וְלָכֹד לֹא
 יִלְבֹּד: כא אֲסִיתַקַּע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעַם לֹא יַחְרְדוּ אֲסִיתִהִיָּה רָעָה בְּעִיר
 וַיְהִיָּה לֹא עֲשָׂה: כב כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדָנִי יְהוָה דְּבָר כִּי אֲסִיָּלֶה סוֹדוֹ אֶל־
 עַבְדּוֹ הַנְּבִיאִים: כג אֲרִיָּה שָׂאֵג מִי לֹא יִירָא אֲדָנִי יְהוָה דְּבָר מִי לֹא
 יִנָּבֵא:

תקבב בראשית מ וישב אונקלוס

← כְּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: א וְלֹא־זָכַר יוֹסֵף: ב כִּי וְלֹא דָכַר רַב שְׁקִי יָת
 שְׂרֵי־הַמְּשָׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ: פפפ
 יוסף: כג וְלֹא דָכַר רַב שְׁקִי יָת יוסף ואנשיה: פ פ פ

לקב בהיר רש"י
 (כג) ולא זכר שר המשקים. זו ביוס' וישכחהו. לאחר מכן* מפני שחלה זו יוסף (בעתונו) לזכרו החקק להיות אסור' (עוד) שתי שנים (ביר - תחילת), שנאמר (ח' ה' ה') אשרי הגבר אשר שם ה' מצטחו ולא פנה אל רבציו, ולא בעח על מזמרים הקרויים רבצ: חסלת פרשת וישב
 שיעי נסחאות י' אחר זו
 (כ) פי' על הקרבן שייך לומר לא זכר, כי עדיין לא שכחו, אלא שלא נתן לב לזכרו, ולהפך בזמן מאוחר לא שייך לומר לא זכרו שהסרון הוא ששכחו, והענין הוא, שדלתי שלא היה לו לשאול מן המלך על אחר ביום שהולאו מאפילה לאורה, אלא יוסף שאל ממנו זכרתי "אתך" כאשר יטב לך פי' זכור שהטובה נאה לך על ידי, וזה יהיה סיבה והזכרתי אל פרעה אח"כ בהזדמנות, לזה אמר הכי' ולא זכר בו ביום וזה סיבה ששכחו לגמרי (ב"ב): כא) מביא דרוש זה, שנלא זה מיותר כל הכתוב שהלא ראינו שלא זכרו שנאמר ויהי מקץ שנתיים ימים וגו', אלא ודאי הכתוב בא להדגיש שמתאם ה' היתה זאת בהשגחה פרטית שיסכחהו (ג"א): (כב) פי' אשרי לאיש זה שאינו עושה כיוסף לנצות במצרי אלא שם ה' מצטחו, כן נראה כוונת רש"י, אבל ב"ר איתא אשרי הגבר אשר שם ה' מצטחו זה יוסף, ופירושו שמעולם היה בוטח בה' רק פעם אחת נכשל בלשונו (מהרד"ו), או אפשר כוונת רבינו שלא אמר מפני שבעח זו, אלא שחלה בו, ראונו לומר חלה זו בעתונו שהיה בה' פי' בקש ממנו שהוא יהיה השליח מן השמים לישועתו, (ועיין באוה"מ"ק שיוסף ראה כן בהלוט שיחלה ע"י שר המשקים ונאלמט כן היה) ולזה נעש בנתינת וסביביו נשערה מאור, ולזה מביא פסוק אשרי וכו' שנאלמט לא פנה ולא בעח (במזמרים הקרויים רבצ דכתיב (תהלים פ"ד ד') אזכיר רבצ וצבל) אלא בהקצ"ה (מ"ל):
 נשלם וישב, בעור נרחים השיב - ובטחוני בנדרמים מקיין, לפרש ויהי מקיין

אור החיים
 משליע הדיבור, וכמו כן תמצא שדיבר בדרך זה בפסוק חלום פרעה כאשר אבאר שם בעו"ה:
 כג. ולא זכר שר המשקים וגו' (י"ח) פי' הגם שלא שכחו בתחילה לא זכר שמו' (י"ח) כאשר לזכ עליו יוסף דכתיב (י"ד) זכרתי ועוד מודיע הכתוב ששכחו גם מלבו, והכוונה בזה כי לא שחליתע שלא לזכרו נשכח מלבו, כי אם היה בלבו ובעתו לז אחד לזכרו בלמענות זה היה קצת זכר משליע הדיבור, וכמו כן תמצא שדיבר בדרך זה בפסוק חלום פרעה כאשר אבאר שם בעו"ה:
 אור בהיר
 קלה) למה כפל ולא זכר וישכחהו. קלה) ופי' לא זכר בפיו. קלה) פירוש מורכב מנ' חיות, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, כלומר הראשון לגופו שהוא השה"מ לא זכר, והשני שדוקא הוא שכן ולא הקדוש ברוך הוא.

קצא

דברים טו ראה

אונקלוס

אונקלוס

דברים טו ראה קצב

בְּךָ אֲבִיוֹן מֵאַחַד אֲחֵיךָ בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
 בְּאַרְצֶךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
 לֹא תֹאמֵץ אֶת־לִבְּבֹךָ וְלֹא תִקְפִּיץ
 אֶת־יָדֶךָ מֵאַחֶיךָ הָאֲבִיוֹן: ־ כִּי־פָתַח
 תִּפְתָּח אֶת־יָדֶךָ לּוֹ וְהֶעֱבַט תִּעֲבִיטֵנּוּ
 דֵּי מַחְסָרוֹ אֲשֶׁר יַחְסַר לּוֹ: ־ הַשְּׁמֵר לְךָ

בך מסכנא חד מאחיד חד מאחיד פחדא
 מקרוד בארעה דין אלהיך יהב
 לך לא תקפץ ית לךך ולא
 תקפץ ית ידך מאחוד מסכנא:
 אלא מפתח תפתח ית ידך לה
 ואזפא תזפנה כמסת חסרונה
 דחסיר לה: אסתמר לך דיקמא

לקט בהיר

רש"י

הכחוב מורה הסדר בהקדמה, לזה פירש רבינו גם חיצת
 אביון על סדר הקדמה (בא"י): (יא) זה פי' חיצת מאחד
 המיוסד שבאחיד, שאל"כ היה די לומר מאחיד, וגם זאת
 מיותר, כי מאומרו "בך" פירושו ולא בניוס, וכן אמרו
 בפסרי כך ולא באחרים, גם באחד שעריך מיותר, וכן מה
 שאמר באלרץ דרשו בו בפסרי וישני א"י קודמים ליושני
 חו"ל, ומה שמוכיח שהוא קודם לאחיד מאמך, ולא אמר
 שהוא קודם משאר בני אדם, לפי שכן הסתם כל הקרובין
 קודמין כי מה שמתנה אחיד, א"כ למה אמר דוקא אחיד
 אלא ודאי שגם בין שאר אחיד הוא קודם, ומה נשמע שגם
 בין הקרובים כל הקרב קרב קודם: (יב) שכלאורה אין זה
 לשון המנוקש כאן, ואדרבה צריך לחוק ולאמך את לבנו שיתן
 ולמה זה אומר לא תאמך, אבל אם הוא קמץ ואין לבו מרחם
 על העני ואינו רוצה ליתן כלל על זה אמר פתוח תפתח
 נתון תתן, וכאן הזהיר לאותן שכלל פעם יש להם מלחמה בלגם יתן או לא יתן וככל ההזדמנות צריך לחוק ולאמך את לבו על
 זה אמר לא תאמך לא יהיה לך לב כזה שצריך תמיד לאמנו שא"כ בקל טעה לנד היה"ר (מלבי"ם): (יג) פי' משב ליתן
 ב' דינרין וחזור בו ואינו נתן רק אחד (במ"ח), ופי' תקפוז חסגור, כמו (תה' ק"ו מ"ב) וכל עולה קפזה פיה: (יד) ויש
 גורסין אחיו בעניות, ויש גורסין להיות אביון כמוהו, ובפסרי סופך ליעול הימנו, ופשוט שכל זה דרושים מחמת יתור ב'
 חיצות הללו, אבל פשוטו כאלו אמר הלא אביון זה אחיד הוא ישראל כמון וראוי לך לרחם עליו (בא"י): (טו) ואינו נחית
 טעם, שהוא הפוכו של תקפוז, כלומר לא שתקפוז ותתן פתוח מן הצורך אלא אדרבה פתוח תפתח אפילו כמה פעמים
 (ב"ב): (טז) הרי אמר תפתח את ידך שפירושו תתן לו במתנה ואח"כ כאלו חוזר בו שרק בהלואה תתן לו: (יז) מדכבר
 אמר מחסורו וחזר ואמר אשר יחסר לו בל למעט שאפילו לא חסר רק לו שמורגל הוא בדבר מימות עשירות ויהיה לו ענמת
 נפש בחסרונו: (יח) פי' מחוייב אמה להסתדל עבורו ולשדך לו אשה, ודייק חיצת לו שאין לך דבר המיוסד לו לאדם כשאתו

קודם (סג) מאחד אחיד. אחיד מאציק"י קודם
 לאחיד מאמך (סד) שעריך. עניי עירך קודמין לעניי
 עיר אחרת (סה) לא תאמץ. י"י יש לך אדם
 שמלעטר אס יתן אס לא יתן לכך נאמר לא תאמץ, יש
 לך אדם שפושט את ידו וקופלס"י לכך נאמר ולא
 תקפוז (סו) מאחיד האביון. אס לא תתן לו סופך
 להיות אחיו של אביון"י (סא) כי פתח תפתח.
 אפילו כמה פעמים (סב) כי פתח תפתח. הרי כי
 משמש בלשון אלא"י: והעבט תעביטנו. י"י אס לא
 רצה במתנה תן לו בהלואה (סג) חסרונה: די
 מחסורו. ואי אמה מלווה להעשירו* (סד) (ס) די
 אשר יחסר לו. אפילו סוס לרכוב עליו"י ועבד
 לרוך לפניו (סז) (סז) לו. זו אשה"י, וכן הוא אומר
 שינוי נסחאות: אלא תאמץ מלחם עליו יש לך אדם שמרחם לפשוט ידו וידו קפוזת לכו
 נאמר לא תקפוז י"י לעשו

אור החיים

ח. כי פתוח וגו'. צריך לדעת מה נחית טעם כי על ידי שפתח הוא ידו פותחים לו שערי שפע,
 הוא זה ללב אלוס"י, ואולי שנתכוון לומר והוא אומרו כי פירוש טעם שאני אומר לך שלא
 לו על דרך אומרו (משלי י"א) יש מפזר ונוסף עוד, תאמץ וגו' כי פתוח פירוש אולר הנעלם אס אמה

אור בהיר

חגיגה שמו פירש"י כל אחד היה דורש אחר שמו עיי"ש. קבז) מה פי' של פסוק זה שלא תאמך את לבך בשביל פתוח תפתח,

ידו פתגם עם לךך ברשע קמימר
 קריבא שתא שביעתא שתא
 רשמטתא ותכאש עינך באחוד
 מסכנא ולא תתן לה וקריו עלך
 קרם י"י וידי כך חוקא: מתן תתן
 לה ולא יכאש לךך במתנך לה
 ארי בר"י פתגמא הדין יברכנך
 י"י אלהיך בכ"ל עובדך ובכ"ל
 אושטות ידך: י"י ארי ל"א יפסוק
 מסכנא מנו ארעא על כן אנא

פְּנִי־יְהוָה דְּבַר עַם־לִבְבְּךָ בְּלִיעַל לֵאמֹר
 קָרְבָה שְׁנַת־הַשְּׁבַע שְׁנַת הַשְּׁמִטָה
 וְרַעַה עֵינֶךָ בְּאַחֶיךָ הָאֲבִיוֹן וְלֹא תִתֵּן
 לּוֹ וְקִרְא עָלֶיךָ אֱלֹהִים וְהָיָה בְּךָ
 חַטָּא: ־ נָתַן תִּתֵּן לּוֹ וְלֹא־יִרַע לְבַבְךָ
 בְּתַתֶּנּוּ לּוֹ פִּי בְּגִלְלָהּ הַדְּבָר הַזֶּה
 יִבְרַכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־מַעֲשֶׂיךָ
 וּבְכָל מַשְׁלַח יָדֶךָ: ־ כִּי לֹא־יִחַדֵּל
 אֲבִיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ עַל־כֵּן אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ

רש"י

(ברא' ב' י"ח) אעשה לו עזר כנגדו (סג) (סג) וקרא
 עליך. יכול מצוה תלמוד לומר (כ"ד ע"ה) ולא יקרא"י
 (ספרי): והיה בך חטא. מכל מקום אפילו לא
 יקרא"י, אס כן למה נאמר וקרא עליך, ממחר אני
 ליפרע על ידי הקורא יותר ממי שאינו קורא (סז):
 (י) נתון תתן לו. אפילו מזה פעמים (סז) לו. בינו
 וצדיק"י (סז) כי בגלל הדבר. אפילו אחרת
 ליתקיי"י אמה נוטל שכר האמירה עם שכר המעשה
 (סז) (יא) על כן. מפני כן"י:

לקט בהיר

(ג"א), וכן מה שאמר הקב"ה אעשה "לו" עזר מיותר הוא,
 אלא לומר שמהי מיוחדת לו (בר"א): (ט) הגם שפסוק
 זה בנבש שר סכיר כתיב לא בלדקה ובהלוואה, אין חילוק
 ביניהם שעושה עולה לעני באופן זה או באופן זה, ואדרבה
 שם העוולה גדולה וזעפ"כ לא יקרא (ג"א), ובפסרי דרשו
 גם להפך יכול מצוה שלא לקרא ח"ל וקרא עליך, כלומר יש
 לו רשות לקרוא כי אין אדם נחפס על זערו ואין הכחוב
 מענישו אס עשה זאת מחמת מרת נפשו, אבל אינו מחוייב
 אדרבה ראוי לו שלא יקרא אלא יתפלל ולא תצריכני לידי
 מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואה (בא"י): (כ) פשוט

אור החיים

תפתח את ידך"י, וגמר אומר והעבט וגו' (י"ט) הלוואה דוקא וחקף ה' ישלם לך בחוספת מרובה,
 פירוש כשאתה פותח את ידך לו אינך עושה אלא וצוה יש טעם נכון ללבו שלא יתאמץ וכו':

אור בהיר

והגם שאו"ל כי משמש בדי' לשונות וא' מהם אלא, וכן פירש"י ז"ל, גם זה אין נראה להחמיר ז"ל שא"כ למה כפל דבר א' ב"פ, גם כפל
 פתוח תפתח. קבז) וזה פי' הכפל פתוח את שפע העליון בזה שפתח את ידך לו. קבז) הלוואה מאן דכר שמהי הלא בלדקה

כן, שיעשר, אפילו מאה פעמים, דהרי איתא במסכת כתובות (נ),
(א) "המבזבז אל יבזבז יותר מחומש".

אלא כיון שהתורה מבטיחה "עשר בשביל שתעשר", אם-כן
כשיתן מעשר מכספו ישוב ויתעשר מחדש, וכשיתן מעשר על
הרווח החדש, הרי ישוב ויתעשר, וחוזר הלילה, ונמצא מקיים
"עשר תעשר" אפילו מאה פעמים, בלא שיבזבז יותר מחומש.
(פרחי אהרן, ניו יורק תשי"ד)

מו.ז.ח. כי יהיה כך אביון וכו' לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ וכו' כי פתוח תפתח את ירך לו.

מרמז בזה הכתוב סדר נכון בנתינת הצדקה שיהיה אדם
זהיר בזה. דהנה אם האדם כופף אצבעותיו, אזי כל האצבעות
נראים שוות, ואם ידו פתוחה, אזי רואים בחוש שאין כל
האצבעות נראים שוות, אלא אחד גדול ואחד קטן. ואמרו חז"ל
על הפסוק "די מחסורו אשר יחסר לו", אפילו סוס לרכב עליו
ועבד לרוץ לפניו, שצריך ליתן לכל אחד לפי כבודו וערכו,
והגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. אשר לזה צריך הבחנה רבה
ודעת, לחלק בין איש לאיש, ולהיות מן המהדרין במצות
הצדקה, כי לא רבים יחכמו בזה לתת לב שמצות הצדקה לחלק
יצאת. לפי שיש הרבה שחושבין שצדקה ללאו יצאת.

לפיכך נתנה התורה סימן טוב לאדם, שיבין ענין זה
מאצבעותיו, ואמרה "לא תקפוץ את ירך", דאם האצבעות
כפופות על היד נראות כולן שוות זו לזו, וכמו כן צדקה אתן
לכולם בשוה. לא כן, רק "כי פתוח תפתח את ירך", ותראה
בחוש שהאצבעות אינן שוות זו לזו, וכמו כן תבחין שאין כל
העניים שווים זה לזה, ותראה ליתן "די מחסורו אשר יחסר לו".
(אמרי נעם, לר' מרדכי שמואל רייזקין, ורשא תרנ"ט, ע' 85)

מו.ח. כי פתוח תפתח את ירך וגו'.

איתא בגמרא "ר' פפא הוה סליק בדרגא אישתמיט כרעיה
בעי למיפל וכו' אמר ליה ר' חייא בר רב מדפתי לר' פפא, שמא
עני בא לידך ולא פרנסתו וכו'" (ביב"א, א). וצריך להבין, מנא ליה
לר' חייא דהעונש היה מפני זה.

ונראה, דהנה התיבות "פתוח תפתח" מוטעמים ב"דרגא
תביר", לרמוז רמז להמתעלם מן הצדקה, שתשבר דרגא תחתיו.
(אהל יעקב להמגיד מדובנא, בהערות שפת היריעה מהמור"ל, כאן, ליקוטי
תורה מהגר"א, ממעתיקי וולוז'ין)

מו.י. נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' וגו'.

יש לפרש "נתון", היינו, נתון ואינו יודע למי נתון, ומקבל
ואינו יודע ממי מקבל. "תתן", נתון ואינו יודע למי נתון,
והמקבל יודע מי הנותן. "לו", הנותן יודע למי נתון והמקבל
אינו יודע ממי מקבל. "בתתך לו", שניהם יודעים. הרי לנו ד'
חילוקי הצדקה כדאיתא בגמרא.

"כי בגלל הדבר הזה", בגימטריא י"ז. דהנותן צדקה לעני
מתברך בשה ברכות והמפייסו בדברים מתברך בי"א ברכות,
כמו שאמרו חז"ל במס' ב"ב (ט, ב), אם-כן כאשר נתון וגם
מפייס, מתברך בי"ז ברכות¹⁹. זהו שנאמר "כי בגלל הדבר הזה -
יברכך ה'".

(קול אליהו, ומקורו: "נשלח לי מאת ידינ"פ הרה"ג מו"ה מרדכי נ"י
פריעדמאן ממזריטש")

מו.י. נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך וגו'.

"תניא, אמרו עליו על בנימין הצדיק, שהיה ממונה על קופה
של צדקה, פעם אחת באה אשה לפניו בשני בצורת. אמרה לו
רבי פרנסני, אמר לה העבודה שאין בקופה של צדקה כלום,
אמרה לו רבי, אם אין אתה מפרנסני הרי אשה ושבעה בניה
מתים, עמד ופרנסה משלו. לימים חלה ונטה למות, אמרו
מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבונו של עולם, אתה אמרת כל
המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, ובנימין
הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה ימות בשנים מועטות הללו.

¹⁹ הערת קו"א: כמ"ש התוס' שם בסוף ד"ה והמפייסו בדברים וכו' ע"ש.

יא אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו וכו'. שם מפורש אכסגלי חייב בנר הטובה א"ר זירא מריש כי הואי בירב הוה משחמפגא בפריסי בהדי אוספיוו בחר דנסיבגא אמינא השתא ודאי לא זריכנא דקא מדליקי עלאי בניתאי : ואם יהיה וכו'. בהלכות אי פתח בנא לנפשיה מיחייב לאדלוקי משום השדא וכו' רבינו אפילו מדליקין עליו בתוך ביתו וכן עיקר דודאי ככה"ל כיון דפתח בנא לנפשיה אי לא מדליק איכא השדא וגדולה מזו אמרו למעלה בחזר שם לה שני פתחים בשתי רוחות שזריכה להדליק מפני השדא ופירש בגמרא השדא דבני מחא דזמין דחלמי בנא ולא הלפי בנא ואמרי כי היכי דבנאי פתחא לא מדליק בנאי פתחא נמי לא מדליק ע"כ בגמרא שם :

יא אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו. אין לו בית להדליק עליו בו צריך להדליק במקום שנתארח בו. [ג] ומשתתף עמהן בשמן. ואם היה לו בית בפני עצמו אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך להדליק בבית שהוא בו מפני העוברין : אי"ב מצות נר הנוכה מצוה חביבה היא עד מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כמותו ולוקח שמן ונרות ומדליק : י"ג יהרי שאין לו אלא פרוטה אחת ולפניו קידוש היום והדלקת נר הנוכה מקדים לקנות שמן להדליק נר הנוכה על היין לקידוש היום הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להקדים נר הנוכה שיש בו זכרון הנס : י"ד היה לפניו נר ביתו ונר הנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה שלום :

ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה שלום :

א טור סי' תע"ג פ"ג : ב טור סי' תע"ג : ג טור סי' תע"ג :

נגמר ספר שלישי והוא ספר זמנים הלכותיו עשר ופרקיו שבעה ותשעים.

הלכות שבת שלשים פרקים : הלכות עירובין שמנה פרקים : הלכות שביתת עשור שלשה פרקים : הלכות שביתת יום טוב שמנה פרקים : הלכות חמץ ומצה שמנה פרקים : הלכות שופר וסוכה ולולב שמנה פרקים : הלכות שקלים ארבעה פרקים : הלכות קדוש החדש תשעה עשר פרקים : הלכות תעניות חמשה פרקים : הלכות מגילה וחנוכה ארבעה פרקים :

ובכאן נשלם החלק הראשון המסיים בשלום. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם :

לחם משנה

שאינו ראשונה אין שוקלין כגדו, ופירוש דייב זכב בכאן לא הוי סעמא אלא משום בזיון ולא שייך דין זה אלא במעשר שני אכל מ"ג ואפילו להלל עליהם וכו' ודאי דדיון זה בכל פירוח איחיה זייל בתר סעמא דבזיורה כדפרישית. ונראה לפי פירוש זה שדאי סלע של מעשר שני יכול לשקול כגדו סלע של מעשר אחר מפני דלא שייך כאן סעמא דאם חסר דבפירוח שייך הואי סעמא שזרכן לחסר וא"כ לפי זה ודאי לא גרים בבזיונהא סלע של מעשר שני אין שוקלין כגדו דינרי זהב אלא מעשר שני אין שוקלין כגדו דר"ל הפירוח של מעשר שני וכו'. וכן מלאחי כניסא בגמ' דכתיבה יד :

יא ואם היה לו ביה בפני עצמו וכו' צריך להדליק בניה שהוא בו מפני העוברין וכו'. כתב בה"מ ז"ל ופירש רבינו אפילו מדליקין וכו'. נראה שכתב כן מפני

יג הרי שאין לו וכו'. שם ל"ח וקדוש היום ל"ח עדיף משום פרסומי ניסא. ובהוב בה"ג א"ס רוצה להדליק ל"ה ונר שבת מהחלה מדליק של חנוכה ואח"כ של שבת שא"ס הדליק של שבת מהלה כבר קבל שבת עליו ונאסר להדליק של חנוכה. וכבר השיבו עליו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ואמרו שאין הדלקה הגר קבלה האוסרת והביאו ראיות לזה ולדרכה מדליק של שבת מהלה דמדיר ועדיף שפי משום דהוא נר ביהו. ולא מלאחי בדברי רבינו קבלה אוסרת בע"ש ואף לא חוספה כמ"ע פ"א מהלכות יו"ט כ"ב. ומ"ש רבינו הואיל ושניהם מד"ס הכונה שהקידוש אפ"ע שהוא מן התורה אפ"ש בלא יין כמבואר בפרק כ"ט מהל' שבת וכן נהנו פעם זה קצת מפרשים ז"ל :

י"ד היה לפניו וכו'. שם מנואר ל"ח ונר ביתו נר ביתו עדיף משום שלום ביתו : גדול השלום שיהיה וכו'. בספרי ושם אמרו גדול השלום שיהיה מן כל הכרכות שלום שנאמר ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום :

תם ונשלם תהלה לאל עולם :

מקדים לקנות שמן להדליק נר הנוכה על היין לקידוש היום הואיל ושניהם מדברי סופרים מוטב להקדים נר הנוכה שיש בו זכרון הנס : י"ד היה לפניו נר ביתו ונר הנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו. גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעים וכל נתיבותיה שלום :

א טור סי' תע"ג פ"ג : ב טור סי' תע"ג : ג טור סי' תע"ג :

נגמר ספר שלישי והוא ספר זמנים הלכותיו עשר ופרקיו שבעה ותשעים.

הלכות שבת שלשים פרקים : הלכות עירובין שמנה פרקים : הלכות שביתת עשור שלשה פרקים : הלכות שביתת יום טוב שמנה פרקים : הלכות חמץ ומצה שמנה פרקים : הלכות שופר וסוכה ולולב שמנה פרקים : הלכות שקלים ארבעה פרקים : הלכות קדוש החדש תשעה עשר פרקים : הלכות תעניות חמשה פרקים : הלכות מגילה וחנוכה ארבעה פרקים :

ובכאן נשלם החלק הראשון המסיים בשלום. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם :

לחם משנה

שאינו ראשונה אין שוקלין כגדו, ופירוש דייב זכב בכאן לא הוי סעמא אלא משום בזיון ולא שייך דין זה אלא במעשר שני אכל מ"ג ואפילו להלל עליהם וכו' ודאי דדיון זה בכל פירוח איחיה זייל בתר סעמא דבזיורה כדפרישית. ונראה לפי פירוש זה שדאי סלע של מעשר שני יכול לשקול כגדו סלע של מעשר אחר מפני דלא שייך כאן סעמא דאם חסר דבפירוח שייך הואי סעמא שזרכן לחסר וא"כ לפי זה ודאי לא גרים בבזיונהא סלע של מעשר שני אין שוקלין כגדו דינרי זהב אלא מעשר שני אין שוקלין כגדו דר"ל הפירוח של מעשר שני וכו'. וכן מלאחי כניסא בגמ' דכתיבה יד :

יא ואם היה לו ביה בפני עצמו וכו' צריך להדליק בניה שהוא בו מפני העוברין וכו'. כתב בה"מ ז"ל ופירש רבינו אפילו מדליקין וכו'. נראה שכתב כן מפני

הנהרות מיימוניות
ברייחא אהא דפרק כירה סותר השמן שבנר ושכבערה אמור ור"ש סתיר וכתבו התוס' וז"ל תיסה מאי שנא מהא דתניא בנר הנוכה כבה בליל א' מוסיף עליו ליל שני וכו' עד כבה ליל ח' עושין לה סדרה בפני עצמה מפני שהוקצה למצותו. י"ל מעלה עשו בני הנוכה משום פרסומי ניסא דמסתמא המדליק כשידליק רצונו שידליק עד התמצית אבל גבי שבת רצונו שישאר קצת אור שבת, ע"כ :

נגמר ספר זמנים בס"ד :

מפתח לספר הרמב"ם ולפרקיו ספר שלישי והוא ספר זמנים

פ"ג שמונת להתחיל מלאכה בערב שבת. והסמנת חמין בע"ש גדיה שמת יתכה צנחלים. א"ס עשה מדורה מצנעד יום. כשנמת פח צמער עם השנה מה דמי :

פ"ד יבאר דין המוסיף הבל :
פ"ה יבאר הדלקת נר בשבת חובה. והשמיים והשמימות. שצריך להדליק נרות היואל. ופירוש בין השמשות. א"ס קורין לאור הגר וכו'. דין הקיפה בע"ש : יבאר

הלכות שבת
פרק א יבאר לשבות ממלאכה ביום השביעי. דבר שאינו מחסין בו והמקלקלן פסויו. מלאכה שאינה זריכה לגופה. ודין מלאכה שעשאוה שמים : **פ"ב יבאר שדוחין את השבת מפני הסכנה.** היולדה א"ס היא כסכנה נשמות. וא"ס מסקחין פיקוח נפש בשבת. המהלך במדבר ולא ידע מהו יום שבת. עכו"ס מצרו על עיינות ישראל. ודין ספינה המיטרפת בים. וא"ס מתייעין על הדבר בשבת :

אבני הרכות שרת סימן תק חנוכה נור קכח 266

תפוחי ארץ שהוא גם כן פרי ואינו עומד זמן מרובה. לא ילאו ידי מובתן לפי דברי ספר חסד לאברהם הרי"ל :

ז) אך יש להביא ראיה דאין הכלי מכלל המזוה מהא דכתב הרשב"א והר"ן הטעם איסור מותר השמן שגבר חטובה. דלא דמי לעלי סוכה וכו' שפשיין להשאר אחר הגז. אבל שזן שגבר לגמרי מקלי להו. דאין אדם מלפני אימתי חכמה נרו. וקשה דהא ר' שמעון ממיר בשבת מותר השמן שגבר דאדם מלפני אימתי חכמה נרו. ונריך לומר דבאמת מקשה הרשב"א אהא דאדם מלפני כו' שהרי בפסוק גדולה שעשוי להדליק כל השבת ר' שמעון מורה דאסור. ואם כן בנר קטן על כל פנים הבמן ליחסר כיון שאינו מלפני שיכבה כל זמן שיש שמן. ותיירן הרשב"א דבנר קטן כיון דיהיב דעתו על הכלי יהיב דעתו נמי על השמן שמהו יכבה. אבל בגדילים לגמרי מסלק דעתו מהם עיין שם. ואם כן בנר חטובה דהאיסור משום מוקפה למזוה. והמזוה אינו אלא בשמן ופתילה שעשויין להתבער לגמרי מקלי להו. ולא שייך לומר כיון דיהיב דעתו על הכלי לאחר שיכבה. יהיב נמי דעתו על השמן. שהרי הכלי מעיקרא לא הקצהו למזוהו. דחפץ המזוה נקרא במגילה (דף כ"ז) : תשמיש מזוה. והוה הכלי שבו הנר תשמיש דתשמיש. דאינו מוקפה כדאיחא שם בטורס"א ופריס"א דאי תשמיש דתשמיש הוא שרי. ודוקא במזוה דשבת דבשעה שדולק הכל מוקפה כדאיחא שבת (דף מ"ז), הגז לנר שזן ופתילה הואיל ונעשין בסיים לדבר האיסור ויהיב דעתו על הכלי לאחר שיכבה. יהיב נמי דעתו על השמן. אבל בחטובה הכלי לא הוקפה כלל. ושמן שהקצהו לגמרי הקצהו. וכל זה כיחא אס נאמר דאין מזוה חטובה בכלי. אך אס גם הכלי מן המזוה. ולאחר חטובה פשיטא שמוחר. אס כן גם השמן יהי מותר :

ח) הנה ביארנו שדיון זה אס הכלי מכלל הנר במחלוקת שט"ו מפרכה מול מפרכה. תשמעות הש"ס יומא ומשמעות הקרבן אהרן ומשמעות הרמב"ם והראב"ד [רא"י] גמורה אין מרמב"ם וראב"ד. דיש לומר אף שאין הכלי מכלל הנר. מכל מקום לא נקרא ערך ותיקן בחוץ אלא אס כן סידרן על גבי המטרה בחוץ כשם שהמזוה בפנים] דהכלי מכלל הנר כדעת בעל חסד לאברהם. ואס הדלוק נר חטובה במה שאינו כלי לא ילא. לעומת זה נוסחת הר"ש שבידיו כפי מה שהביא הרב מהרי"ד. ועוד הוכחה מרשב"א ור"ן. ועוד דעת רדב"ז בספר טעמי המזוה דהכלי אינו מכלל הנר מזוה. ועיקר המזוה בשמן ופתילה שמדליקין עליהם. ממילא אין נפקא מינה במה מדליקין אס יש מורה כלי עליו או לא. ולדעת מהרי"ל ז"ל בטוף נתיב התורה הוא חיקו בגמרא :

סימן תקא

ב"ה יום ב' ר"ח שבט סת"ד רפ"ק :

שוכ"ט לכבוד אהובי חבתי המופלג המרקיף יקר רוח מריה יצחק יהודה כ"י :

א) נזכרתי כי לא השכחתי על מחבתך ועיינתי היום → הרמ"ז ז"ל כתב בהלכות חטובה דלנר חטובה מחויב למכור כסותו. ומ"ש הרב המגיד כבר תמה עליו הלאס משנה. ולפי

ספר נתיבות טולם בטוף נתיב התורה אס נקרא נר דק השמן והפתילה והאור. או המקבל גם כן נקרא נר. וכחז שס שדבר זה פלה בגמרא בחיקו עיין שם. ואס הכלי אינו בכלל הנר אס כן מאי נפקא מינה במה תשים השמן והפתילה :

ג) אך נראה לפי עניות דעתי ראיה מיומא (דף כ"ד) : דמקשה זר שסירר את המטרה ליחייב פרש"י שכלל בוקר ה"י מסלקין את הגרות מהמטרה לקנח אפרו יפה ומחזין וקובעין אותם בה. והרי עבודה תמה. ולא טרע היכי כתיב עבודה זו. דהטבת הגרות הייט דישון. אבל קביעות הגרות מנא לן דהוה עבודה. ואף ה"ס תמנא לומר דאף מה שחזר וקובע הגרות במטרה בכלל הטובה. מכל מקום למה יקרא עבודה מתנה. דאינו רק כלי שרת שעליו מדליקין ואינו קרבן. ולא מצינו עבודה מתנה אלא זריקה וניסוך היין והמים שהם קרבן. אך אס גם הכלי בכלל הנר שפיר הוה עבודה. דכתיב יערוך את הגרות לפני ד' [ומרגום יערוך יסדר] והכלי גם כן מכלל הקרבן :

ד) עוד ראיה מהא דכתב הרמב"ם פרק ח' מהלכות ביאת המקדש הלכה ז' דאס הטיב כהן הגרות והוליאן לחוץ מותר לזר להדליקן עיין שם. ותמוה דבחור"ת כהנים אמרינן יערוך את הגרות לפני ד' שלא יתקן מבחוץ ויכניס. ונריך לומר דקביעות הגרות במטרה הוא עריכתו ולא נקרא מתקן מבחוץ אלא אס קבע הגרות במטרה מבחוץ. וכן פירש הקרבן אהרן עיין שם. ובקרבן אהרן תשמע קולת שאס קבע הגרות לבד במטרה חשיב מתקן מבחוץ. והוא כש"ס יומא הגיל דקביעות הגרות במטרה עבודה בכלל יערוך את הגרות וכנ"ל. הגה מפורש דהכלי מכלל הנר. על כרחך קביעת הכלי במטרה הוא עריכת הנר. דאס רק הפתילה. והשמן מכלל הנר. אס כן נתינת השמן ופתילה בכלי הוא עריכת הנר. ואס נתינת הכלי בחוץ יפסול. ובאמת ראיתי בפירוש הר"ש לתורה כהנים שאס נתן פתילה ושמן בחוץ בנר וקבעוהו במטרה בפנים חשיב מתקן מבחוץ. אך יש שס חילוף. ונריך להג"ה ואין להעמיד יסוד על נוסחת הר"ש הזה. ובפירוש הראב"ד לתורה כהנים דלא חשיב מתקן מבחוץ אלא אס כן מוציא המזוה ונרותו בחוץ ויכניסה כשהיא נדלקת [פשיטא סופר נעקרת]. אבל מדליק נרותו בחוץ ומכניסה ומחביר כפירוש הקרבן אהרן. דרמב"ם מסייע ל"י. דלנוסחת הר"ש שלפינו אף אס ערך הכהן השמן והפתילה בפנים כיון שהוליאן נסתלקו משעויו. ואס חזר והכניסן יחשב כמו מתקן מבחוץ ומכניס :

ה) מיהו בספר טעמי מזוה להרדב"ז ז"ל מזוה שט"ו בהא דהכלים הם של זהב. דאין עיקר המזוה בכלים פלחם אלא במה שנעשה עליהם. ומזה הטעם לא ה"י מזוה עשה לעשות המטרה אלא להדליק נרות עיין שם. השמש דסבירא ל"י אין הכלי בכלל הנר. אך בגמרא יומא תשמע להיפוך :

ו) ער כן נראה לדינא דהכלי מכלל נר. ואוחזן המדבקים נרות של עשה או חלב ואין משמין אותם בכלי לא ילאו ידי חובתם לפי דברי ס"ס עשר חסד לאברהם הרי"ל. וכן אותם שעושין נרות מתפוחי ארץ דלא חשיב כלי כמו שכתב הרמב"ם פרק ז' מהלכות כלים הלכה א' והר"ש פרק י"ז דכלים משנה ט"ו בעושה כלי מלפת ואחרת ודלפת יבשה סהרין דלא נקרא כלי. והוא הדיון

מקרי חובה והב שהעלה אפוקי יומא. דלה אס חל דאפוקי יומא קידוש של יום טוב משום התדיר :

ור בלות ו' דהא ההם של יום טוב. ילין ביום טוב והני לתמידין :ת עליהם. שח ההבדלה מיום חול. שקדושת שבת ויר"ט מובדל זרעה ששבת ש"ס. המנייה] כיון שעושין דאפוקי יומא תאמר דהתם כן הוא הדיון

וא לא שייך זין הרי עשה רא"י. ואין יחביר. ועוד זוף נר חטובה

בפרק תפלה ירא ל"י תפלה מחילה משום : והוא הדיון דמורא שהוא את הכובעים וכן איבד ח"י על כן ברור ומחר ז"ל :

ממעין שני זמה ט"ו כלים ז רימון קליפת לעשותם כלי וכיוצא. אבל להדלקה. וכל מאליו בלא לשונו. נראה נר :

שטפה לספק בספר

ולמי ענין דמי נראה דהרמב"ם יא ל טי עד כאן לשון. ואי מחזיק דמלתא מסנה לא סגי כולם על ראיית הרב המגיד רק על מ"ש וכל פנן נר חנוכה דקודם לקידוש היום. ועל זה הקשה דמה רבותא וכל פרטומי ניסא קודם לקידוש היום וארבע טעמא נפי פרטומי ניסא. אבל על טעמא מארבע טעמא לא הטיב כלום. ואין טרד למקש ראי' אחרת :

(ב) ועל דבר הקל ומומר של הרב הוגיד נראה לי
 לפרש דהנה לייך להבין מאי טעמא קודם לקידוש היום משום פרטומי ניסא סלא שבת הוא פדות על חידוש העולם כמו שאומרים זכר למעשה בראשית וחידוש העולם יש מאין יותר פלא מנסים של יצאת מצרים. ואין לומר שאי נסים שבניחא מצרים שהם עניני בני ישראל. הלא חידוש העולם גם כן עבור ישראל שקבלו התורה בהאשית ואין ראשית אלא ישראל אין ראשית אלא טרה וכל מעשה בראשית הי' חליון ועומדן עד יום ו' בשיון שקבלו ישראל התורה. ואם כן כיון דבארבע טעמא סבוכים פרטומי ניסא סמפרטומי ילאם מצרים שבת נמי יתשב פרטומי ניסא סמפרטומי חידוש העולם :

(ג) וצריך לומר שאי המצוות שגליל פסח הם לפרסם
 לבניו ובני בניו כדכתיב והגדת לבנך. מה שאין כן שבת שהוא רק לעצמו. והדבר מובן על פי מה שאמרתי כבר בטעם הרמב"ם דכל מלוגא אינו מתייב למכור כסותו. שהרי חשב לעשות מטע ולא עשהה מפלה עליו הכתוב כאילו עשהה. מה שאין כן פרטומי ניסא לפרסם לאחרים ומה לאחרים במחשבתו. ועל כן קידוש היום שהוא לעצמו. שוב חייב לשאר טעמא. ובוה מובן הטעם הקריח כיון דנר חטבה קודם לקידוש. על כרחין דחליי בפרטום לאחרים דוקא. ואם כן נר חטבה שמיניה על פסח בינו מבחין שפרטום לכל. ודאי קריח מארבע טעמא שאין הפרטום רק לבניו ובניו בינו לבד :

(ד) ומה שכתב ראי' לרמב"ם דהנה קשה כמה אפליגו
 אשיראי אם מדליקין נר חנוכה בטול בשמיים פסולין. ממה נפשך אם יש לו שמן טוב ודאי מחייב להדליקו משום מנה מן השבוע. ואי אין לו שמן טוב אף למאן דאמר כבתה זקוק לה מחייב להדליק בסמול שמה לא יכבה. וכיחא לי' דנפקא מינה אם אין לו משום לקטת שמן טוב. ולמאן דאמר כבתה זקוק לה מחייב לפבור כסותו עד כאן דבריך. וקושיא זו אינו מכיר וכי היכן מליט שמתייב לקיים מנה מן המובחר. וכבבא קמא (דף פ"ח.) או דילמא מי אמר אלא מנה מן המובחר שביגא למיטבד. אבל אי בעי פוסר נפשי' בכבש לרבנן כר' ולא טבד מנה מן המובחר. ופיין תיסטית סס. ואי אלא בגד הידור מנה שהוא עד שלש. ואי שמן טוב מחירו יותר משליש משמן הגרוס אינו מחייב להדליק בטוב. למה דקיימא לן בכבש אין זקוק לה. אך אם גם הטוב אין מחירו יותר משליש בגרוס נפקא מינה דלמאן דאמר זקוק לה ואינו יוצא אלא בטוב. אם מדימין לו שמן טוב מוב יותר משמן טוב השטום מחייב להוסיף על השטום שלש. ואי יוצא בגרוס אינו מחייב להוסיף רק שלש על הגרוס. ואם שמן הטוב כיוקר יותר משליש בגרוס אינו מחייב לקטתו וכל זה פשוט :

(ה) אך אי חושב עוד סברא אם הטוב אינו טוב
 מארבע רק משום שטמים יכבה. לשולס אינו מחייב להדליק מוב אף אם אין מחירו יותר משליש יותר.

היינו דלמאן דאמר אין זקוק לה יוצא מצוותו כמה שראוי שיוצא אף אם באמת נכבה. ואם באמת נכבה לא חסר ממונא כלום. נמונא שבהדלקת הטוב חסר הוא כפלי כפליים מארבע. וממה נפשך אם לא יכבה הוא הדור כמו הטיב ולמה יוסיף כלל. ואם יכבה הלא חסר ממונא בהדלקת הטוב עשר ידות יותר. והא אינו מחייב להוסיף כ' כך. [ואף שחשני כ"י כתב הקושיא בשם הפני יהי"ש ומתם סופר. בחתם סופר לא פיינתי ובכ"ז פיינתי ולא נלא זי] אך זה אינו ברור :

(ו) בזה שהקשה לך לדעת הרשב"א דלמאן דאמר מומר
 להשתמש לאורה מניחה על שלחנו יוצא בו גם ירי חנוכה. אם כן לרב הווא הא על כרחין יש לו נר אחר ויקחנו גם לחנוכה. אינו מבין הקושיא כלל. אין הכי נמי. ואם הי' מותר להדליק נר חנוכה בגרוס הי' מניחו על פסח בימו מבחין כמליוה. ועכשו שאסור באמת מניחו על שלחנו ויוצא בו ירי נר חנוכה. גם בלא זה אין סבגס לקושיתך. ומה שכתב דנפקא מינה ביש לו מדורה מהגרוסים שיוצא בו ירי נר שבת. לימא דבמדורה אינו יוצא ירי נר שבת דלריך נר דוקא רק שמומר לעשות מדורה אבל לא שיוצא בו :

(ז) בזה שכתב בשם הגר"א ז"ל בזה דאין מדליקין
 בשבת בשמיים פסולים אפילו בגר שאינו על השלחן. נלמד מהא דאין מדליקין בהם בחנוכה אף דמתימין על פסח בימו מבחין. דברי הבית יוסף הם פ"ין סס. וקושיתך אין לו הכנה. והראי' שהבאת מהא דמותר לעשות מדורה בין על גבי כירה בין על גבי קרקע משמע דכיוצא בזה בגר אסור הוא ראי' טובה. ולראי' החלק לריך דחוק כגון שאין לו נר ואוכל אלא המדורה. עלה והללל בתורה :

הני מומן זקיק דויש ושי"ת הק' אבררם.

סימן תקב.

(א) שבת (דף כ"א.) אמר ר' הונא פתילות ושמיים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחטוכה בין בשבת בין בחול. אמר רבא מאי טעמא דרב הונא קאמר כבתה זקוק לה ומומר להשתמש לאורה. ופרש"י בריה זקוק לה דילמא פשע ולא מתקן לה. וקשה ביבא שמעיק לחוש בדרבנן לספק סניקא. שהרי ספק שמה לא יכבה. ואם ממלא לומר שיכבה שמה לא יפשע. דפרי' אינו דבר ברור שיכבה. דאם כן אשי' למאן דאמר אין זקוק לה לא סי' יוצא בשבת שהרי לא יוכל לתקנה. וכיון שאי אפשר שידלוק הי' כאלו נחת בפני ירוח באופן שדוראי יכבה קודם השישור דמבואר בפוסקים דלא יצא. ועל כרחין לומר שאפשר שלא יכבה. ואם כן יש ספק סניקא לקולא ואך נחש בדרבנן לספק סניקא :

(ב) ונראה לפרש. ותחילה נפרש טעמא דכבתה אין זקוק לה דכתב הרשב"א והשולחן ערוך סימן תרע"ג סניף ב' משום דהדלקה טושה מנה ומנה הדלקה כבר עבדה. איברא דהיא גופא קשיא כיון דלריך ליתן שמן כשיטור למה לא נאמר דהמנהיה היא כל זמן שדולק והיך דהכל נחשב הדלקתו כיון שהכל דולק מחמו. ועוד דמשמע קלח מלשונם דדוקא משום דהדלקה טושה מנה

אבל כשהתלמידים אומרים דברי תורה משמו של החכם אחר פטירתו, הנה שפתותיו של הגוף בעולם הזה דובבות, נמצא הוא לומד בכלי הגוף בעולם הזה כמו בחייו, הגם שהוא על ידי דבר אחר, מיקרי עושה מעין מלאכתו ראשונה, הנה ניתוסף שכרו בכל פעם גם אחר פטירתו, ונקרא מהלך רמא "ספר חסידים" אות התשע"א.

זהו שאמר ליחושע בן יוחזק (וכריח ג. ז): ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, והוא כמו שפסק ר' יוחנן בשבת, ניטל העינבל כיוון שראוי להקישו על גבי כלי חרס ועושה מעין מלאכתו על ידי דבר אחר מיקרי כלי. על כן על זה התפלל דוד: אגורה באהלך עולמים. וזהו שהקפיד ר' יוחנן על שלא אמר ר' אלעזר שמועה מפיו, חבן ז"ל.

שוכה לירבך בין הכחות הקדושות האלה. ומי שהוא צדיק ביותר והוא מבני עליה וזוכה לשם זה נקרא ר"ץ. כי רץ הוא ומגיע למקום שאין שאר יכולין להגיע, ונקראים בערכו מהלכים. ובשלי"ה הק' מסכת חולין פרק נר מצוה (מחזורת תשנב - חיפה אות יא) בהגיה: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה (וכריח ג. ז), מהלכים הן בני אדם, שאינם נולדים בשלמות. רק צריך להיות מהלך בשלמות לשלמות, והמלאכים נקראים עומדים, שמתחלה יצירתם הם בשלמות האחרון עומדים במעמדם". וראה גם "מגלה עמוקות" ט"ו ואתחנן אופן השלישי, וברוך הדרש: "המלאך נקרא עומד והצדיק נקרא מהלך, כמו שכתוב: ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה - שהוא הולך מדרגה לדרגה". וראה גם "כלי יקר" פ"י אחרי יח, ד"ה אח משפטי: "כי בעולם הזה נקרא האדם מהלך, שהוא נעקק ממדרגה למדרגה כמו שכתוב (וכריח ג. ז): ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, כי המלאך נקרא עומד, כי הוא עומד במדרגה אחת, אבל האדם נקרא מהלך".

צא. ראה יותר באריכות "בני יששכר" תודשי סללו טבת מאמר ב אות ג. שמבאר הקשר בין אמירת ההפסדה (וכריח ג. ז) בחנוכה לנר חנוכה, בהקדם האמור מהגמרא (ובמות צו. ב) על מה שהקפיד ר' יוחנן על ר' אלעזר שלא אמר השמועה מפיו, כי זהו שביקש דוד המלך (תחלים טא. ח) אגורה באהלך עולמים, שהיה שפתותיו דובבות בקבר, ומבאר: "דהנה כתיב (דברים ו. יא): היום לעשותם, ודרשו בו (עירובין כב. א; עבודה זרה ג. א) היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם, ממילא כל מה שהאדם מרבה ללמוד תורה בעולם הזה, או יתרכה שכרו לעולם הבא בנן עדין. ובצאתו מן העולם הזה הנה יתן למיתן שכר כפי רבות תורתו, אבל אין לו עוד קווי שימרכה שכרו יותר. הגם שבעולם הבא בנן עדין גם כן הנשמות לומדים תורה ומחדשים דין דאורייתא, אין בזה חוספת שכרו, דהתורה שלומדים בנן עדין כלא גוף של עולם העשיה, הנה אדרכא זה הוא שכר הרוחני של הנשמות, זוכים לחיות בנועם ה' וזו השכינה בהשגת דין דאורייתא, ואין על ידי

והנה נר ה' נשמת אדם (משלי כ. כז), והנה כשנפטר האדם נכבה הנר מן הגוף והלך למקומו. והנה בנר חנוכה - הרומז למעלת התורה - תקנו לחלכה: ככתה אין זקוק לה, כי גם אחר כביית הנר מן העולם הזה, נחשב לו לימוד התורה מה שחתלמידים לומדים שמועותיו, ושפתותיו דובבות כאילו הוא בחיים, וניתוסף שכרו בכל פעם, כמו שהיה בשעת הדלקת נר הנשמה אצל הגוף, והבן.

- בני יששכר, מאמר ג, טו -

מדליקין מנר לנר - רמז שהמלמד תורה לאחרים מתרבה יותר חשיבותו

איפסקא הלכתא (שו"ע או"ח ח"י חנוכה סי' תרעד ע"י א) מדליקין מנר לנר (שבת כב. א, דקיימא לן כשמואל דאמר מדליקין מנר לנר).

כיון שחנר מצוה רמז לאור תורה, הנה רמז זאת החלכה: מדליקין מנר לנר, כך היא דרכה

לימוד זה חוספת שכר בכל פעם. רק מה שלומד האדם בהיותו בגוף, ניתוסף שכרו בכל פעם, ועל כן כל ימי חיי האדם בעולם הזה נקרא מהלך, מה שאין כן בצאתו מן העולם הזה נשאר עומד, שאין לו עוד קווי שיתעלה במדרגה בכל פעם ויתוסף שכרו, רק כפי הנפסק עליו בעת צאתו, בזה המעמד נשאר עומד. והנה בגמרא אמרו (שבת נח. ב) על הוגג והעניבל (הוא פעמון שמקשקש ומשמיע קול) שהוא טמא, היינו מקבל טומאה, ואפקא לה מן נמדבר לא. כט: כל דבר אשר יבא באש, אפילו ריבוי יבא באש, רצ"ל אפילו כלי שאינו ראוי להשתמש רק לריבוי, היינו שמשמיע קול, מיקרי כלי, ואמרו (שם) כשיניטל הפנימי המקשקש החיצון, טמא עדיין דעדיין כלי הוא, ואמרו בגמרא למאי חזי, ואמרו שם (נט. א) הוא גם כן אליבא דר' יוחנן לפי המסקנא, שכן ראוי להקישו על גבי כלי חרס, עיין שם ברש"י, ומיקרי עושה מעין מלאכתו הראשונה, הגם עושה מלאכתו על ידי דבר אחר, מיקרי עושה מעין מלאכתו ושם כלי עליו. נמצא בנידון רידן, הגוף כל מה שמדבר בתורה בעולם הזה על ידי הנשמה הפנימית אשר כחוכו, מוסיף אומץ בכל פעם, אבל כשיניטל הפנימית, שוכ אינו ראוי לריבוי. והנה כשתלמידיו אומרים שמועות מפיו הנה שפתותיו דובבות, ומיקרי עושה מעין מלאכתו הראשונה על ידי דבר אחר וכלי מיקרי. נמצא מיקרי בכל פעם שהגוף לומד ממש כריבוי בעולם הזה (כלומר. בעת שחתלמידים אומרים שמועה מפיו) וניתוסף לו בכל פעם שכרו בעולם הבא. ויתעלה בכל פעם ורזו ונפשחו בנן עדין... וזו שהבטיח ליהושע בן יוחזק (וחאמא בחספיה בזכריה שם): ונתתי לך מהלכים - בעולם הבא, היינו תלמידך בעולם הזה שעדיין הם מהלכים, נתתי אותם לך, היינו גם אהה מהלך על ידם, כשהיה: בין העומדים האלה, אף על פי כן כשיאמרו תלמידך המהלכים שמועות מפיו, תהיה גם אהה מהלך ונטוע ממדרגה למדרגה... ומעתה הבין מה שבייחתי יש לזה הענין להפטריו בחנוכה".

של תורה, מוסיף האדם אומץ בה משכל לשכל, ואפילו אלף שנים יחיה ויבלה זמנו בתורה, בכל שעה ימצא שכל חדש מהמושכל שעוסק.

והנה בכל חכמות כשיתחכם האדם באיזה חכמה, והוא יחיד בדבר חכמה הלזו, הנה הוא חשוב. מה שאין כן כשמשכל השכל של החכמה לאחרים, הנה מתרבים החכמים בדבר חכמה הלזו ויאבד הראשון חשיבותו, כיון שכבר נתרבו החכמים כמוהו. מה שאין כן בחכמת התורה, אדרבא כל מה שמוסיף תלמידים תתרבה כבודו ותפארתו, ומכל שכן שלא יאבד חשיבותו הראשון, רק כמדליק נר מנר והראשון אינו חסר כלום, על כן אין האדם מתקנא בתלמידו בדברי תורה כמו שאמרו רז"ל (סנהדרין קח. ב) בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו.

זהו דאיפסק להלכה מדליקין נר מנר וליכא בזה משום ביזוי מצוה (שמדליק קיסם שאינה מן המצוה מנר של מצוה, רש"י שבת שם) ולא משום אכחוש מצוה (ידימחיה כמאן דשקיל נחורא ושואב קצת מלחוחית שמנוי, רש"י, חבן הדבר.

- בני יששכר, מאמר ג, טו -

במצות חנוכה תקנו מהדרין מן המהדרין - רמז שדברי תורה מולידות בכל עת אור חדש

תנו רבנן מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך (שבת כא. ב).

אבאר מה שתקנו במצוה הלזו מחדרים, הגם שעל פי הדיון יוצאים נר איש וביתו, עם כל זה תקנו מחדרים, ומחדרים מן המהדרים - מוסיפין והולכין.

רמזו גם כן מעלת התורה הרמוזה בנר מצוה הלזו, ומעלת חכמת התורה על כל שארי החכמות. דהנה כל החכמות כששומע אדם איזה מושכל מחכם אחד ונתפס הדבר בשכלו, שוב אין מן הצורך לו לחזור עליה, כי לא יוסיף אומץ בה. מה שאין כן דברי תורה אם שמע איזה שכל מרבו, אם יחזור הוא על לימודו כמו פי, יתוסף

בה אור ויתבונן בשכלו עוד איזה מושכל נולד מהשכל הראשון ששמע מרבו.

(בזוהר בראשית פ"א וי"ט, דף קצב (עמוד א): תא חזי האי מאן דאסתכל במה דאולף מרביה וחמי ליה בההיא חוכמתא יכיל לאיתוספא בההיא רוחא יתיר ז"ל), וכן בכל פעם שחוזר על לימודו יתוסף בשכלו אור חדש, כי דברי תורה חיות הנה, ומולידות בכל פעם אותיות וטעמים חדשים מתוקים מדבש ונופת צופים.

וזהו שתקנו בנר מצוה הלזו הרמזו לתורה: יוצאין בנר איש וביתו, אחד מדליק בשביל כולם, היינו כמה תלמידים שומעים הלכה מרבים ויוצאים בזה ידי חובת תורתם, כי שומע כעונה (סוכה לח. ב). והמהדרין נר לכל אחד, היינו כשהם מחדרים וחוזרים על לימודם, יתוסף אור לכל אחד בפני עצמו, מוליד כל אחד שכליות חדשים ערבים ומתוקים לנפש ולגוף, תתענג הנפש בתוספת אורה, כמו שכתב חרמבי"ם (ומבא ב"פ"ו מנדים" - אשל אברהם ר"ש ח"י חנוכה סי' תעה) מי שלא טעם טעם התרת הספיקות, לא טעם טעם מתיקות מימינו. והמהדרין מן המהדרין מוסיפין והולכין, היינו רמז בתורה כל מה שחוזר גם על מה שחזר כבר, מוסיף והולך ומוליד אור חדש.

ולדעת בית שמאי פוחתין והולכין נמי ניחא, דסבירא להו דלרמזי הזה מחראווי לפחות בכל יום, כי כל שכל שנוגד משכל הוא במדרגת עילת ועלול (כלומר, מן המעלה ומקבל), וכל עלול פחות מהעילה, על כן יש לרמז בדבר: פוחתין והולכין, לחורות כי כל שכל כנוגד שכל, חבן וכלומר, פוחתין והולכין נקרא ששכל מוליד שכל, כי הדבר שנוגד הוא פחות מחסוליו).

צב. פירוש: מי שמסתכל במה שלמד מרבו ורואה אותו עם החכמה ההיא שלמד ממנו, יכול להחוסף יותר כרות ההוא. וראה עוד "בן פורת יוסף" פ"ח דף ז"ג, ד, שמביא בשם הכעש"ט ז"ע, שמביא המשה (נבות מ"ו מ"ט) הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או אות אחד צריך לנהוג בו כבוד, ומבאר שם "דכשארם לומר מרב הגון התורה היא פרה ורבה אצלו כבוד". ומבאר בארוכה כ"נועם מגדים" פרשת בלק ר"ה א"י זיל מים ע"פ. "ואמר, על פי אמרי קדוש מורינו הרב ר' ישראל בעל שם טוב זלה"ה, כי הרב המלמד דעת לאדם, אם הוא צדיק אד כשלומר עם התלמיד רק הנגלה, מחמה שבמעפוני לבו יש סוד הדבר, והריבוי נכנס באון התלמיד, לאחר זמן ישיב התלמיד גם הסתרה... ואמר מורינו הרב ר' דב בער (חמניד ממעזריטש) ז"ל שזוה בסוד הוריעה, שצומח הגרעין המונח בארץ לאחר זמן ויגדיל ירעשה פרי תבואתו, כן הדבר הזה אצל התלמיד, שמונה הריבוי אצלו וזהו ארץ יצמח עכ"ל".

סדר בהעלתה

ח. (ב) בהעלתה. למה נסמכה פרשת מנורה לחגבת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חגבת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחגבת לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, הניד שקד גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב. לשון רש"י ממדרש אגדה.

ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטרת בקר וערב ששכחו בו הכתוב (דברים לג י): ישימו קטורה באפך, ובכל הקרבנות, ובמנחת חבתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה בשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושכחו כלם משרתי אלהינו. ועוד, מה פעם לחלשות הרעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלואים. ואם נאמר שהיו חובה ונצטוו בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחגבת המנחה, גם הדלקת הנרות שנחמו בה חובה ונצטוו עליה.

אבל ענין ההגדה הזו, לדרש רמז מן הפרשה על חגבת של נרות שהיתה בבית שני

טוב ירושלים

בדרך דרש נאמרה פרשת הדלקת הנרות כאן כדי לנחם את אהרן על שלא היה בחנוכה הנשיאים, והיא באה לרמוז שצאצאיו החשמונאים יעשו חנוכה אחרת שתקרא על שמם ויהיו בה נסים ותשועה והדלקת נרות שתנהג לעולם. — בדרך ששט מקומה של פרשה זו הוא כאן אחרי סיום תורת הקרבנות והצויים אודות אהל מועד, והיא באה לצוות שגם לדורות ידליקו את הנרות רק במנורה, ורק אל מול פני המנורה.

ח. (ב) בהעלתה. כתב רש"י: למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכה הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב. עכ"ל ממדרש אגדה.*

ואינו מוכן לי מדוע נחם אותו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטרת בקר וערב שהפסוק משבח אותו בה, כמו שנאמר: ישימו קטורה באפך (דברים לג י), ובמה שהכניס מקריבים את כל הקרבנות, ובמה שהוא מקריב מנחת חבתין, ועובד את עבודת יום הכפורים שכשרה רק בו, ובמה שהוא נכנס לפני ולפנים, ובמה שהוא קדוש ה' (ההלים קו טז) ועומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו (דברים י ח), ובמה שבני שבטו כולם משרתי אלהינו.

ועוד, מהו ההסבר של חלשות דעת זו, הלא קרבנו היה גדול מקרבנם, שהרי הקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המלואים. ואין לתרץ שקרבנותיו היו חובה ונצטוו להקריבם, וחלשה דעתו על שלא הקריב לחנוכה המזבח קרבנות נדבה כמוהם, שהרי גם הדלקת הנרות שה' נחמו בה היתה חובה ונצטוו עליה.

אלא כונת אגדה זו היא לדרוש בפרשה רמז על חנוכה הנרות שהיתה בבית שני ע"י אהרן

פני ירושלים

(ב) בהעלתה. השאלה היא, מדוע נכתבה פרשה זו כאן, ומה היא באה לומר. בקר וערב. וכך דעת הרמב"ם (בהל' תמידין ומוספין ג יב) שהדלקת המנורה היתה גם בבקר, והכסף משנה (שם) הוכיח שלרש"י היתה ההדלקה רק בערב. וברש"י שלפנינו המלים "בקר וערב" אינן ממדרש אגדה. עד "שליך גדולה משלהם" איתא במדרש"י ובתנחומא כאן, אבל ההמשך "שאתה עומד ומדליק וכו'" אינו שם, וכנראה הוסיפו רש"י לביאור המדרש.

22

על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו. וכלשון הזה מצאתיה במגילת סתרים לרבנו נסים שהזכיר האגדה הזו, ואמר: ראיתי במדרש, כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר הקדוש ברוך הוא למשה, דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חגבת אחרת שלש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחגבת שקרייה על שמם, והיא חגבת בני חשמונאי, ולפיכך הקמיד פרשה זו לפרשת חגבת המנחה. עד כאן לשונו.

וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא ישן) וכן במדרש רבה (פאז): אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמר לאהרן אל תתירא, לגדולה מוזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטליו לעולם.

והנה דבר ידוע שקשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטליו מפני חרבנו, אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חגבת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חרבנו בגלותנו. וכן ברפת כהנים (לעיל ו כ"ד) הסמוכה לחגבת הנשיאים נוהגת לעולם. דרשו סמוכין לחגבת הנשיאים מלפניה ומלאחריה לכבודו של אהרן שלא נמנה עמהם.

ורבי אברהם אמר כי נסמכה זאת הפרשה, להודיע כי הרפור יהיה גם בלילה, כי שם יהיה הנר דלוק ולא יכבה. וזה איננו ככה על דעת רבותינו, שאמרו (מכילתא שמות

טוב ירושלים

ובניו, כלומר ע"י חשמונאי כהן גדול ובניו. וכלשון זה מצאתי אגדה במגילת סתרים של רבינו נסים שהזכיר אותה כך: ראיתי במדרש, כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר הקב"ה למשה, דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך נסים ותשועה וחנוכה שנקראת על שמם, והיא חנוכה בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכה המזבח. עכ"ל*.

וראיתי עוד במדרש ילמדנו (תנחומא ישן) וכן במדרש רבה (כאן): אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזו אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגים. אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך בני אינן בטליו לעולם. עכ"ל.

והנה הדבר ידוע שכאשר אין בית המקדש קיים והקרבנות בטלים בגלל חורבנו, גם הנרות בטלים, ומוכח מזה שהמדרשים הללו רומזים להדלקת הנרות של חנוכה כהני חשמונאי הנוהגת גם אחרי חרבנו בגלותנו. וכן ברכת כהנים (לעיל ו כ"ד) הסמוכה לחנוכה הנשיאים נוהגת לעולם. ומדרשים אלו דורשים שפרשת ברכת כהנים נסמכה לפרשת חנוכה הנשיאים לפניו ופרשת הדלקת הנרות נסמכה לאחריה כדי לחלוק כבוד לאהרן שלא נמנה עמהם.

ורבי אברהם פירש שפרשה זו נסמכה* להורות שהדיבור יהיה גם בלילה, כי שם יהיה הנר דלוק ולא יכבה. עכ"ל. ואין הדבר כך לפי דעת רבותינו שאמרו (במכילתא שמות יב ב): והלא לא נדבר עמו אלא ביום*. [כאן ממשיך רבינו על פי קבלה].

פני ירושלים

עכ"ל. ולפי זה התנחם אהרן בחנוכה החשמונאים מפני שבה יעשה ה' לישראל נסים ותשועה והיא תקרא על שמם, ומפני שהדלקת הנרות שבה תנהג לעולם, כמו שממשיך רבינו. אלא ביום. וכ"כ הרמב"ם בהקדמתו לפרק חלק ביסוד השביעי. [ומה שכותב בהל' יסודי התורה (ז ו) נסמכה לסוף הפרשה הקודמת: ובכא משה אל אהל